

UVOD V PRAVO

1. DRUŽBA, DRŽAVA, PRAVO

1.1. DRUŽBA

Človek je družbeno bitje po svojih potrebah in dejavnostih s katerimi zadovoljuje svoje potrebe, ter po odnosih v katere vstopa pri opravljanju teh dejavnosti.

Potrebe delimo na:

1. primarne → so eksistenčne potrebe in so potrebne za človekov obstoj in
2. sekundarne → so kulturne, politične, ekonomske,...

Potrebe izražamo kot interese iz katerih izhajajo družbeni odnosi, nanje pa se navezujejo pravne norme.

Družbena skupina je skupina ljudi, ki opravljajo določena dela za zadovoljevanje družbenih potreb.

Družba je celokupnost ljudi in družbenih skupin ter njihovih medsebojnih odnosov, v okviru katerih zadovoljujejo svoje potrebe.

Globalna družba je najširša celota družbenih odnosov, ki je spoznana za sistem.

Nacija → državno organiziran narod; je narod, ki ima svojo državo.

Narod → narod, ki nima svoje države.

Civilna družba je del družbe, kamor država ne posega.

Pod pojmom družba razumemo dejansko delujočo proizvodnjo in potrošnjo, torej življenjsko skupnost ljudi.

Pravo oblikujejo državni organi. Pravo je vrsta družbenih pravil, ki na dovolj strog in trden način urejajo družbene odnose.

Družbena pravila so: - moralna pravila
- pravila lepega vedenja
- pravila oblačenja
- ...

Najpomembnejša družbena pravila so tista pravila ki zagotavljajo nemoten proces proizvodnje in socialni red in mir. Taka pravila morajo biti obvezna, to pomeni da se moramo ravnati po njih in se imenujejo **socialne in družbene zapovedi**.

Razlika med pravili in zapovedi je v tem da se pravil ni potrebno držati. Pravila imajo namen nasveta ali priporočila, zapovedi pa terjajo da se po njih ravnamo in predvidevajo ukrepe za njihovo izvrševanje.

Dispozicija je bistvo zapovedi, ona izraža njeno vsebino, ko terja od naslovljenca ustrezno obvezno vedenje in ravnanje.

Sankcija pa nalaga družbi oziroma njenim ožjim skupinam, kaj morajo ukreniti s tistim kateri se ni ravnal po dispoziciji.

Pri moralnih pravilih se je razvila sankcija, ki pa jo pri drugih pravilih ni (peče nas vest). Za vsa pravila je značilno, da je sankcija možna in da je relativna. Če ne bi imeli pravil, bi bili ljudje med seboj v še slabših odnosih kot so (npr. premoženjski odnosi). Ključna razmerja je potrebno urediti z dovolj trdnimi pravili.

1.2. DRŽAVA

Država je središče političnega dogajanja, je osrednji družbeni pojav. Tipična značilnost države je njena birokratična institualizacija.

1.2.1. Država v širšem pomenu

Širši pojem državne organizacije je istoveten s proizvodnjo, potrošnjo in obče življenjsko družbeno skupnostjo. Učinkovitost države se kaže pri njenem razpolaganju, kot monopolne organizacije, s sredstvi fizičnega prisiljevanja.

Pomembna lastnost države je njena organiziranost.

Državo pojmuje v širšem in ožjem smislu. V širšem smislu jo sestavljajo ozemlje in prebivalstvo ter državna organizacija v ožjem pa oblast. To so **elementi države**.

Ozemlje ima tri razsežnosti: - zemeljsko površino
- podzemeljski prostor
- zračni prostor

Ozemlje je določeno z mejami, tako vemo do kam sega oblast. Obseg državnega ozemlja je odvisen od zgodovinskih okoliščin in določen po mednarodnih pogodbah ali po naravnih, med sosednjimi državami priznanih, mejah.

Prebivalstvo: oblast zajema vse ljudi, ki se nahajajo na njenem ozemlju.

Oblast: država kot oblast je javna oblast in ima sredstva, da si podreja ljudi. Na državnem ozemlju je in mora biti organizacija prisiljujoče javne oblasti in na tem ozemlju brez njene privolitve ne more nobena druga organizacija izvrševati kakršnihkoli aktov oblasti. Zato pravimo, da je oblast države na njenem ozemlju izključna in da se razteza na vse tamkaj bivaajoče osebe, ne glede na to ali veljajo za njene pripadnike - državljane ali tujce. Ta oblast ima določene lastnosti:

1. ima monopol nad sredstvi telesnega (fizičnega) prisiljevanja (to pomeni da si samo ona lasti pravico do fizične prisile, drugi imajo to pravico le v mejah, ki jih določi oblast).
2. suverenost države: imamo notranjo in zunanjo suverenost. **Notranja suverenost** je izraz za dejstvo, da štejemo državno oblast v mejah državnega ozemlja za vrhovno, samostojno, izvorno, vseobsežno in enotno – država je na svojem ozemlju sposobna obvladovati ta prostor. Je istovetna z monopolom razpolaganja s sredstvi za fizično prisiljevanje in njegovim izvrševanjem. **Zunanja suverenost** – je neodvisnost ene države nasproti drugi taki državi, je sozvočnica za neodvisnost ene državne organizacije nasproti drugim takim organizacijam enake vrste. V sedanjem času je zunanja suverenost samo relativna, saj smo priče vse večji gospodarski povezanosti držav in s tem tudi medsebojni odvisnosti. Zunanja suverenost je podana, čim država ni na pravno formalen način prevzela dolžnosti, da se podreja zapovedim in predpisom, ki bi jih njih enostransko narekovala druga država.

Državna suverenost pomeni, da je tista država na svojem ozemlju vrhovna oblast in je neomejena z oblastjo drugih držav.

Ljudska suverenost pomeni, da oblast pripada ljudstvu.

Narodna suverenost je pravica naroda do izbire politične usmeritve, smeri političnega sistema.

Suverenost je pravica izdajati zakone, odločati o vojni in miru, soditi v sporih, imenovati uradnike, kovati denar = atributi za ustanovitev države.

1.2.2. država v ožjem pojmu

Razumemo kot monopolno organizacijo prisiljujoče javne oblasti. V ožjem smislu je to tista država, ki je na poseben način organizirana skupina ljudi, ki drži v rokah monopol sredstev za fizično prisiljevanje v družbi in monopol za izvrševanje tega prisiljevanja, s čimer hkrati sama organizira družbo v prisilno skupnost.

Ta monopol daje državni organizaciji v ožjem smislu značaj in kakovost najmočnejše in najvišje sile v družbi, zato imenujemo državno oblast suvereno ali celo kar na kratko govorimo o državni suverenosti, se pravi o suverenosti državne organizacije v ožjem pomenu.

Državna organizacija je sestavljena iz ene ali cele vrste državnih organov. Delimo jih:

1. po sestavi: - enoosebni (šef države)

- večosebni ali kolegijski (vlada in parlament) to mora biti vedno določeno koliko članov mora biti navzočih, da organ lahko dela in sklepa (KVORUM), in koliko navzočih mora glasovati za posamičen sklep, da obvelja.

2. po načinu nastanka: - demokratični (sestavljajo jih osebe, voljene od širših plasti prebivalstva)
 - avtokratični (ti se ne morejo sklicevati na demokratični izvor, saj oblast izvršujejo iz lastne sile).
 - birokratični (nima volilne osnove, postavljen je od višjega organa in mu za svoje delo odgovarja).
3. po funkciji: - zakonodajni
 - izvršilno - upravni
 - sodni

Organom je potrebno določiti njihove pristojnosti. Poznamo stvarno in krajevno pristojnost. Stvarna (področje dela) je določitev vsebine dela, pravic in obveznosti ki pripadajo določenemu organu. Krajevna pristojnost (območje dela) pomeni kje na katerem ozemlju lahko organ opravlja svoje delo. Pristojnosti določa zakonodajalec.

1.2.3. OBLIKA VLADAVINE

je odvisna od tega, kako je organiziran državni poglavar (šef države) in kakšen je njegov pravni položaj.

Vladavina se deli:

1. monarhija – poglavar države je politično in pravno neodgovorna oseba. Svojo dejavnost opravlja doživljenjsko (če ne abdicira) in praviloma pridobi ta položaj po ustreznem nasledstvenem redu.
2. republika – šef države se voli, voli se za določen čas, politično in pravno je odgovoren.

1.2.4. OBLIKE POLITIČNEGA SISTEMA

1. demokratični politični sistem: demokratična država je tista, ki priznava temeljne pravice in svoboščine, katere ima tudi zapisane v svoji ustavi in jih v vsakdanjem življenju spoštuje, varuje in razglašča. Mora omogočati, da državljani na delovanje državne organizacije vplivajo, jo nadzirajo in uveljavljajo njeno odgovornost.
2. nedemokratični (avtokratični) politični sistem: Nedemokratična država je tista, v kateri pride do množičnega kršenja temeljnih pravic in svoboščin. Ne dopušča političnega pluralizma (pravica do združevanja). Najbolj značilni predstavniki nedemokratičnih političnih sistemov so: nacistična Nemčija, fašistična Italija, stalinistična SZ.

Ločimo naslednje demokracije:

1. posredno demokracijo in
2. neposredno demokracijo.

Neposredna Demokracija

ima omejen obseg - tako zaradi finančnih razlogov in strokovnih ovir, da so vsi sposobni odločati o vsem, kot tudi zato, ker se ne ujema z državo kot organizacijo. Za neposredno demokracijo gre tedaj, ko odločitev ni sprejeta prek poslancev ali delegatov, ampak izhaja iz izražene volje državljanov, ki so se udeležili odločanja (na referendumu).

Posredna Demokracija

V državi se odločitve praviloma sprejemajo posredno ali prek teles (parlament, DZ), ki ga neposredno izvolijo volivci ali prek organov (vlade), ki jih oblikujejo izvoljena telesa. V tem pomenu so vodila demokracije oblikovana tudi v slovenski ustavi. V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljani izvršujejo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno.

Posredno odločanje vsebuje dve vrsti mandata:

1. imperativni mandat in
2. svobodni mandat.

Imperativni Mandat

je značilen za stanovsko državo, v kateri so bili odposlanci v stanovskem zboru strogo vezani na navodila volilnega telesa.. V času mandata je poslance mogoče odpoklicati.

Svobodni Mandat

Poslanci niso vezani na navodila volivcev in podrejeni naročilom. Poslanci veljajo za predstavnike ljudstva. Pri odločanju so samostojni in jih v času mandata ni mogoče odpoklicati (kot pri imperativnem mandatu). Sankcija za poslančevo učinkovito ali neučinkovito delo je lahko politična in je preprosto v tem, da bo na novih volitvah izvoljen ali ne.

Reprezentativen Mandat

pomeni, da poslanec ni odgovoren svojim volivcem, toda ves parlament je odgovoren celokupnosti volivcev. Narod je reprezentatiran po parlamentu.

1.2.5. OBLIKA DRŽAVNE OBLAST

Oblike se določijo glede na to, kako so urejeni odnosi med sodno, zakonodajno in izvršilno oblastjo. Pri tem gre za načelo delitve oblasti (značilnost demokratične države) in za načelo enotnosti oblasti. Po Locku (Druga razprava o državni vladi 1690) naj bi bila oblast razdeljena, da se lahko medsebojno omejuje. S tem se strinja tudi Montesquieu v delu Duh zakonov (1748).

1.2.5.1. Deljena oblast (predsedniški in parlamentarni sistem)

1. Predsedniški sistem (oblika oblasti). Značilen primer so ZDA. Prve so uveljavile to obliko oblasti. Načelo delitve oblasti je dosledno izpeljano. Imamo kongres kot nosilca zakonodajne oblasti, predsednika kot nosilca izvršilne oblasti in vrhovno sodišče kot nosilca sodne oblasti. Predsednik je zavezan ustavi in zakonom. je politično odgovoren. Predsednik je vezan na odobritev finančnih sredstev (proračun) s strani kongresa. Predsednik lahko uporabi odložitveni veto, to pomeni da odkloni podpis sprejema zakona in ga s pripombami vrne kongresu. Le ta ga lahko sprejme le z 2/3 večino vseh svojih članov (v obeh domovih). Sodnike vrhovnega sodišča imenuje predsednik. Vrhovno sodišče ima pravico da je tudi ustavno sodišče in ugotavlja tudi skladnost zakonov z ustavo.
2. Parlamentarna oblika državne oblasti. Tu ni enotnega modela, so razna odstopanja. Značilnosti so parlament, sodna oblast in to da je upravno izvršilna oblast deljena med šefom države in vlado. Parlament ima zakonodajno funkcijo. Šef države določi mandatarja za sestavo vlade. Praviloma parlament voli šefa države, pri nas pa ga voli ljudstvo. Vlada je samostojen organ izvršilnouppravne oblasti, je pa odgovorna parlamentu (konstruktivna nezaupnica, zaupnica, interpelacija). Sodna oblast je v rokah ustavnega sodstva, ki s svojim delom lahko vpliva na delo parlamenta. Državni poglavar vlada a ne upravlja, lahko pa v posebnih primerih razpusti parlament. Del sistema je tudi opozicija katera je politična alternativa poziciji katera ima večino v parlamentu.

1.2.5.2. Načelo enotnosti oblasti – skupščinski sistem

V skupščinskem sistemu je skupščina tista, ki sprejema ključne politične in pravne odločitve. Izvršilnoupравни organi so na te odločitve vezani, so jim podrejeni in dolžni skrbeti zato, da se v družbeni praksi tudi izvajajo. Skupščina ni le organ, ki ključne odločitve sprejema, ampak mora biti hkrati tudi telo, iz katerega te odločitve vznikajo, tako, da ni le formalni potrjevalec tega, kar ji predlagajo izvršilnoupравни organi. Vezanost izvršilnoupavnih organov na skupščino je celo takšna, da osrednji izvršilni organ ni nikakršen samostojen nosilec izvršilne politike, zasnovan je le kot njen izvršilni organ tako, da ji ne more postaviti niti vprašanja svoje zaupnice. Z izjemo švicarskega sistema, je bil tak prototip državne oblasti uveljavljen le v socialističnih državah.

Zakonodajni organ je zvezna skupščina, ki je sestavljena iz nacionalnega sveta (ta predstavlja ljudstvo zveze kot celote) in iz stanovskega sveta. Zvezna skupščina je najvišji organ oblasti. Zvezni svet je najvišji izvršilnoupравни organ in hkrati tudi kolektivni šef države.

1.2.6. OBLIKA DRŽAVNE UREDITVE

Unitarna – enotna država, je tista država katera ni sestavljena iz politično – teritorialnih enot s pravnim značajem države.

Zvezna – (sestavljena država) federacija ali konfederacija

Konfederacija nastane z meddržavno pogodbo, ustanovijo se konfederativni organi. Za državo je bistvena značilnost da je suverena, to je v konfederaciji prisotno, saj je vsaka članica konfederacije suverena (sama sprejema zakone...).

Federacija – tu pa centralni organ sprejema zakone kateri veljajo na celotnem teritoriju federacije.

EGS ni federacija saj nima skupne ustave, ker pa so države članice prenesle del suverenosti na EGS tudi ni konfederacija, saj kar parlament EGS-a sprejeme velja za vse na teritoriju EGS-a.

1.2.7. PRAVNA DRŽAVA

Pravna država je država, za katero je značilno:

1. da je organizirana država;
2. da je to država, ki ima ustrezno pravno obliko in kakovost;
3. da gre za državo, ki je zasnovana kot demokratična država in lahko tudi kot socialna država.

Organizirana država

Pravna država je tehnično dognana država, v kateri se državna organizacija v ožjem pomenu pravno in organizacijsko ločuje od prebivalstva. Državni aparat je pravno organiziran sklop državnih organov, v katerih je delovanje državnih uslužbencev spet ostro ločeno od zasebnosti, ki jim gre kot posameznikom.

Ustrezna pravna oblika in kakovost

Za pravno državo velja, da ustava, zakon in drugi formalni pravni viri obravnavajo pravne subjekte enako in predvidljivo, ko vnaprej določajo, kako naj se pravni subjekti vedejo. Vnaprej so določene pravne kršitve in postopek, v katerem državni organ ugotavlja, ali je bila pravna kršitev storjena in kakšna pravna posledica bo. V pravni državi so pravice in dolžnosti pravnih subjektov določene z zakonom, najpomembnejše med njimi so temeljne človekove pravice in svoboščine.

Sestavine pravne države so tudi sredstva, s katerimi pravni subjekti uveljavljajo pravice in dosegajo, da se uresničujejo dolžnosti.

1.3. PRAVO

Pravo je skupek družbenih norm, ki urejajo na obvezen način temeljna družbena razmerja, se pravi tako, da je država porok za njihovo izvrševanje s svojim aparatom fizičnega prisiljevanja, ki je dolžan nastopiti z odrejenimi sankcijami zoper kršitelje takšnih norm.

Zgodovina prava

Pravo je zgodovinski pojav, ki se je izoblikoval na določeni stopnji družbenega razvoja ter se kljub nekaterim splošnim in "večnim" značilnostim vseskozi spreminjal ter prilagajal vsakokratnim družbenim odnosom ter drugim značilnostim posamezne zgodovinsko obstojne, državno organizirane družbe.

praskupnost

V praskupnosti ni bilo niti države niti prava, navzlic temu pa je bila čvrsto urejena, saj so tam veljala trdna pravila za vedenje in ravnanje članov rodu in plemena. Ta pravila so bila predvsem običajna pravila, predpisi verske narave. Najtežja kazen je bila krvno maščevanje ali izobčenje.

sužnjelastništvo

Iz časa sužnjelastniškega prava, kjer je suženj veljal le za stvar, za premoženjski predmet, zaradi česar je bil samo objekt pravnega urejanja, ne nosilec pravic in pravnih obveznosti, naj bo omejeno samo premoženjsko pravo, kakor se je razvilo v starem Rimu za vladanje cesarjev, torej v prvih stoletjih našega štetja.

fevdalizem

Fevdalno pravo utrjuje pravno neenakost posameznih stanov, kot pravno organiziranih družbenih skupin, tako da privilegira plemiški in duhovniški stan, kot lastnike. Značilnost fevdalnega prava je tudi razdrobljenost. Vsako zemljiško posestvo (gospostvo) je bilo spočetka samostojna država v malem in imelo svoje posebno običajno pravo, različno od drugih prav.

kapitalizem

tu je buržoazija razglasila po zmagi nad fevdalizmom načela svobode in enakosti za vse, seveda hkrati z nedotakljivostjo zasebne lastnine proizvodjalnih sredstev. S svobodo, ki jo daje zasebna lastnina, pa je zvezana svoboda sklepanja pogodb.

meščanstvo

V času meščanstva se pojavijo velike kodifikacije. V tej dobi se kodificirajo vse temeljne veje prava (civilno, kazensko, upravno, itd.). Za meščansko pravo je značilna oblika zakona, ki ga predpisuje bodisi najvišji voljeni organ - parlament sam ali pa skupno z vladarjem in vlado.

najpomembnejši zakoniki tega obdobja naprej:

1. Prvi veliki zakonik - prvi francoski zakonik ali Napoleonov zakonik iz leta 1804;
2. Avstrijski civilni zakonik (državlanski) (kratica: ABGB), pri nas se je imenoval Obči državljanski zakonik (ODZ) iz leta 1811, na našem ozemlju velja do leta 1945, posamezni deli pa tudi še danes (darilna pogodba);
3. Nemški civilni zakonik (kratica: BGB), iz leta 1900 (tega leta je uveljavljen);
4. Švicarski civilni zakonik (kratica: ZGB), iz leta 1912.

Temeljna značilnost vseh naravno pravnih teorij, ne glede na dobo, v kateri so se razvijali, je razlikovanje med naravnim in pozitivnim, postavljenim s človekovo zavestjo in voljo, oblikovanim pravom ter vztrajanje pri nadrejenosti prvega drugemu.

NARAVNO PRAVO

V samem naravnem pravu je vselej navzoč osrednji moralni princip - pravičnost, ki bi moral zavezovati vsakokratnega oblikovalca pozitivnega prava. Delimo ga na: klasično naravno pravo in moderno naravno pravo.

Veljavnost prava za naravnopravno teorijo ni odvisna od spremenljivih in včasih moralno dvomljivih odločb pozitivnega prava, temveč od vrednote, ki je imanentna pravu samemu, ki je vsebina prava.

POZITIVNO PRAVO

Sem štejemo tista prava, ki danes (trenutno) veljajo, za razliko od tistih, ki so v preteklosti veljali, ki so bili tedaj pozitivni, a danes niso več, saj sodijo danes samo še v zgodovinsko pravo. Za pozitivnost pravnega reda je potrebno, da se dejansko izvršuje, da dejansko živi. njegovi predpisi ne smejo ostati zgolj na papirju.

Pogledi na pravo:

1. pozitivno pravo je pravo, ki velja v določeni državi.
2. Naravno pravo pa ima glavni kriterij pravičnost.
3. sociološki pogled na pravo: ljudje se obnašajo po pravnih normah.

2. PRAVNI RED

Pravni red je posamezno zgodovinsko obstojno in izoblikovano pravo v dani državni organizirani družbeni skupnosti. Sestavljen je iz posameznih prvin:

1. pravne norme ali pravna pravila (normativne narave) to so pravila o vedenju in ravnanju ljudi v družbi.
2. dejansko vedenje ljudi (faktična ali dejanska narava)

2.1. PRAVNO PRAVILO ALI PRAVNA NORMA

2.1.1. VRSTE PRAVNIH NORM ALI PRAVNIH PRAVIL

2.1.1.1. Vrste pravnih pravil glede na kakovostno razdelitev:

1. splošna ali abstraktna
2. konkretna ali individualna

1. **abstraktna in splošna norma**: zakonodajalec postavlja nek model ravnanja, torej vedenje vnaprej določi. Zakonodajalec zaveže vse prebivalce ali pa na splošno določeno družbeno skupino. Abstraktni primer: prehod za pešce (moramo prečkati cesto čez prehod)
2. **konkretna norma**: kadar zakonodajalec kritizira (ker ni šla čez prehod za pešce jo je os. avto povozil), torej se nanaša na točno določeno osebo. Takrat ko nastopijo določene okoliščine in zaradi njih posledice (sodnik za prekrške).

Sestavine splošnih in abstraktnih pravil:

1. **Primarna hipoteza**; določa neko abstraktno stanje
2. **Dispozicija**; v kolikor se uresniči primarna hipoteza, se mora uresničiti dispozicija. Iz dispozicije razberemo na koga se zakonodajalec obrača, kaj dopušča in kaj terja. To je osrednja sestavina pravnega pravila.
3. **Sekundarna hipoteza**
4. **Sankcija**, v kolikor se uresniči sekundarna hipoteza nastopi sankcija

Konkretne pravne norme nimajo prve sestavine to je primarne hipoteze.

Primeri:

kdor je že poročen	primarna hipoteza
ne more skleniti zakonske zveze	dispozicija
če jo sklene	sekundarna hipoteza
je le ta neveljavna	sankcija
kjer priznavamo lastnino	primarna hipoteza
je prepovedano krasti	dispozicija
kdor nekaj ukrade	sekundarna hipoteza
se kaznuje	sankcija

Kadar je dispozicija kršena odloča sodnik. On ugotavlja ali je bila izvršena sekundarna hipoteza.

2.1.1.2. Vrste norm (pravil) po vsebini vedenja in ravnanja:

1. **kategorične norme (ius cogens)**, so zapovedujoče in prepovedujoče (prepovedano je krasti). Tipično področje kategoričnih norm je kazensko pravo. **zapovedujoče pravne norme** zapovedujejo določeno vedenje in ravnanje. Zgled za zapovedujoče pravne norme je npr. ustavni predpis, ki pravi, da se mora vsakdo držati ustave in zakonov ali določba o procesnih zakonih, ki zapovedujejo, da vsakdo, kdor je povabljen za pričo, mora na povabilo priti in če ni v zakonu drugače določeno, tudi pričati. **prepovedujoče pravne norme** prepovedujejo določeno vedenje in ravnanje. Zgled so predpisi posebnega dela kazenskega zakonika, kjer se naštevajo dejanja, ki jih kazenski zakonik razglaša za kazniva, s čimer jih prepoveduje s pretnjo kazni.
2. **pooblaščajoče norme**, zakonodajalec nam daje možnost (pravica do pritožbe) in od nas je odvisno ali bomo to možnost izkoristili ali ne. pooblaščajo za neko vedenje in ravnanje. Te niti ne zapovedujejo niti ne prepovedujejo določenega vedenja in ravnanja, marveč dajejo osebam, na katere se obračajo, določeno vedenje in ravnanje na voljo. Zato jih imenujemo pooblaščajoče. Lastnik ima pravico, da zahteva svojo stvar od tistega, ki jo ima brez zakonitega naslova v svojih rokah. Prav tako ima upnik pravico, da izterja dolg od dolžnika.
3. **dispozitivne norme (ius dispositivum)**: pri teh zakonodajalec ni več tako strog kot pri prejšnjih dveh, gre za pomembna razmerja in zakonodajalec določa da je določeno dejanje potrebno storiti na predpisan način razen če se stranki ne dogovorita drugače. Torej lahko nekaj storimo tako kot določa zakonodajalec ali pa tako kot se sami dogovorimo. Tipično področje dispozitivnih norm je pogodbeno pravo.
4. **alternativne ali izbirne norme**: tu zakonodajalec da na izbiro več dispozicij, mi pa moramo izbrati eno izmed teh.
5. **dispozicija ki daje diskrecijsko pravico**: pravica do prostega preudarka, tu gre za pravico državnih organov, ko so dani določeni pogoji in so le ti izpolnjeni, tako da državni organ prosto preudarja ali gre za javni interes da se stranki ustreže ali ne (podeljevanje državljanstva, izdaja orožnega lista). Ne smemo mešati pravice do preudarka in pravice do proste presoje, saj zadnja ni diskrecijska pravica.

6. **pravne definicije ali opredelbe:** te neposredno ne predpisujejo nobenega določenega vedenja in ravnanja, marveč ugotavljajo pravno pomembne pojme (npr. Slovenija je pravna in socialna država).

2.1.1.3. Vrste norm glede na stopnjo odrejenosti njihove vsebine:

1. **Striktne pravne norme** so tiste norme, katerih vsebina je jasno odrejena, tako, da iz njih neposredno razberemo vedenje in ravnanje, ki ga terjajo ali nalagajo.
2. **Elastične pravne norme** se poslužujejo neodrejenih, raztegljivih pojmov ali pa pojmov ravnanja, povzetih po merilih (standardnih) različnih vrst strokovnega udejstvovanja. Tako npr. že norma terja od naslovljenca ravnanje ali spoštovanje. Takim pojmom je treba vedno šele na posamezni primer določiti njihovo konkretno vsebino.

Primer elastične norme – kdor drugega hudo telesno poškoduje.

Primer striktne norme – za hude telesne poškodbe štejemo naslednje poškodbe (seznam).

Primer elastične norme – razumni rok

Primer striktne norme – v 15 dneh po prejemu odločbe

2.1.2. PRAVNA KRŠITEV

Vedenje ali ravnanje nasproti tistemu, ki ga terja dispozicija pravne norme, pomeni pravno kršitev, ki je predpostavka (sekundarna hipoteza) za nastop sankcije. Bistvo pravne kršitve je protipravno vedenje in ravnanje.

Vsak pravni subjekt je dolžan, da se s pravnimi normami, upoštevanimi za njegovo ravnanje, seznaní, sicer mora pač prevzeti odgovornost za njihovo nepoznavanje sam, vendar zakon dopušča neke izjeme, saj pravi da se sme storilca kaznivega dejanja, ki iz opravičenih razlogov ni vedel, da je tako dejanje prepovedano, kaznovati mileje, sme pa se mu tudi odpustiti kazen..

Pravne kršitve delimo na:

1. delikte in
2. kršitve pravic.

2.1.2.1. DELIKTI

Za delikte štejemo neposredne kršitve norm objektivnega prava, torej kršitve pravnih norm, ki neposredno nalagajo naslovljencem določeno vedenje in ravnanje, bodisi v obliki dejanj ali opustitev. Po stopnji intenzivnosti, s katero ogrožajo dobrine in vrednote, ki na njih sloni dani družbeni red, deli pravo delikte v:

1. **Kazenske delikte (kazniva dejanja):** so delikti kazenske narave. Težke ogrožitve, ki pomenijo posebno nevarnost za družbo, so razglašene za kazniva dejanja in so izrecno kot takšne določene v kazenskem zakoniku in nekaterih drugih zakonih, a ugotavljanje takih kaznivih dejanj in sojenje storilcem je dano v pristojnost sodiščem. Tudi upravni prekrški, ki jih kaznujejo posebni upravni organi so kazenski delikti (med upravne prekrške sodijo npr. kršitev prometnih predpisov, predpisov javne higiene... a le kolikor takšne kršitve ne bi po svojih znakih prerasla v sodno kazniva dejanja).
2. **Civilni delikti** → so takšna protipravna dejanja ali protipravne opustitve, ki povzročajo premoženjsko škodo posameznim pravnim subjektom in ki imajo za posledico odškodninsko dolžnost na podlagi neposredne zakonske zapovedi. Vsakdo je upravičen od poškodovalca zahtevati povračilo škode, ki mu jo je ta prizadel po krivdi, tudi če ne gre za kršitev pogodbene dolžnosti.

2.1.2.2. KRŠITVE PRAVIC

Druge kršitve pravic imajo za pogoj obstoj pravic, ki imajo sicer tudi svoj izvor v objektivnem pravu, a so morale biti poprej ustanovljene s posebnimi pravnimi posli ali opravili (dogovori, pogodbe, izjave) prizadetih pravnih subjektov (strank).

Če pride do pravne kršitve se mora izreči sankcija.

2.1.2.3. Imamo dve vrsti krivde:

1. **naklep (naklepni ali dolozen delikt (dolus – prevara, ukana))**: kadar se zavedamo kakšne posledice lahko nastopijo zaradi nekega ravnanja, vendar to ravnanje nadaljujemo in te posledice hočemo (umor). Elementa naklepa sta zavest in volja. Imamo premišljeni in hipni naklep.
2. **malomarnost (kulpozni delikt (culpa – krivda, pogrešek))**:
 - zavestna, če se zavedamo, da lahko zaradi nekega dejanja lahko nastane prepovedana posledica, pa lahkomišelnost mislimo, da ne bo nastala, ali da jo bomo preprečili
 - nezavestna, kadar se ne zavedamo, da lahko nastane prepovedana posledica, pa bi se po okoliščinah in po svojih osebnih lastnostih tega moral in mogel zavedati

Posebna vrsta deliktov so še disciplinski prekrški ali prestopki. Tu gre za lažje (disciplinski prekrški) ali hujše (disciplinski prestopki) kršitve delovnih dolžnosti in ugleda službe nasploh, ki jih zagrešijo delavci javnih služb in za kršitev delovne discipline delavcev v gospodarskih organizacijah.

2.1.3. SANKCIJE

do njih pride kadar nastane pravna kršitev, to je vsako ravnanje katero ni v skladu z dispozicijo.

2.1.3.1. sestava sankcij

Sankcije pravnih predpisov so sestavljene iz dveh prvin:

1. iz sekundarne dispozicije (normativna prvina sankcije), le ta nalaga pristojnemu organu določeno ravnanje kot reakcijo na kršitev primarne dispozicije. Tak je položaj vedno pri kazenskih predpisih, ki s pretnjo kazni prepovedujejo ali zapovedujejo kakšno vedenje ali ravnanje. Predpis, da se kaznuje z zaporom najmanj 5 let, kdor komu vzame življenje, ima za primarno dispozicijo splošno prepoved ubijanja ljudi, hkrati pa kot normativno prvino sankcije zapoved pristojnim državnim organom, da v primeru, ko je bila primarna dispozicija kršena, izsledijo storilca kaznivega dejanja, mu dokažejo krivdo in ga obsodijo na predvideno kazen, ki je materialna prvina sankcije.
2. Materialne prvine sankcije so:
 - 2.1. kazni predpisane za kazniva dejanja:
 - 2.1.1. smrtna kazen – pri nas je prepovedana, zapor ki ne sme biti krajši od 15 dni in ne daljši od 15 let,
 - 2.1.2. zaplomba premoženja,
 - 2.1.3. denarna kazen,
 - 2.1.4. odvzem predmetov kateri so bili uporabljeni ali namenjeni za kaznivo dejanje,
 - 2.1.5. odvzem premoženjske koristi ki jo je dosegel storilec s kaznivim dejanjem,
 - 2.1.6. sodni opomin
 - 2.1.7. sankcije upravnih prekrškov (denarna kazen ali globa, zaporna kazen od 1 dneva do 60 dni, opomin, varstveni ukrepi kot sankcije –odvzem orožnega lista, odstranitev tujca iz državnega ozemlja ...)
 - 2.2. kazni, ki se neposredno obračajo proti aktom nastalim s protipravnim ravnanjem, tako da take akte razglašajo za neveljavne ali nične
 - 2.3. disciplinske kazni, te zadenejo storilca samo v tisti lastnosti njegove eksistence, ki mu nalaga posebno disciplinsko odgovornost. Če npr. delavec krši delovno disciplino, ga poleg kazni moralne narave (opomin, javni opomin) lahko zadenejo samo sankcije, ki so v zvezi z njegovim položajem delavca v gospodarski organizaciji (prenehanje delovnega razmerja).

2.1.3.2. Vrste sankcij glede na njihov cilj:

1. povračilne sankcije ali retributivne: to je sankcija, ki storilca prepovedane kršitve, kaznuje z namenom, da bo zadoščeno napadenemu pravnemu ali družbenemu redu (v našem pravu pravih povračilnih sankcij pravzaprav nimamo).
2. kazenska sankcija: je prisilni ukrep ki ga izreče sodišče zoper storilca kaznivega dejanja z namenom preprečevati in zatirati. Pri civilnih delikatih pa govorimo o nadomestitvenih ali restitutivnih sankcijah (sankcija ki vzpostavlja stanja, kakršno je bilo pred pravno kršitvijo) nepremoženjska škoda se prava ne tiče.

- 2.1. Sankcije zoper pravne akte: če pogodba ni v skladu s pravom (zakonodajo) se jo razveljavi. Torej če ni pravilne oblike.

2. 2. PRAVNI AKT

2.2.1. Pojem pravnega akta

Pravni akt je pglavitna sestavina pravnega reda kot procesa pravnega urejanja družbenega življenja. Bistvo vsakega pravnega akta je razvijanje pravnega reda in pravni red mora sam z ustreznimi pravnimi pravili urejati izdajanje pravnih aktov.

pravni akt v ožjem smislu

Pravni akti ki **neposredno** ustvarjajo nova pravila so pravni akti v ožjem smislu. Le te delimo na tiste ki imajo za vsebino nova abstraktna in splošna pravna pravila, to so zakoni, uredbe, odloki občinskih skupščin in statuti in na tiste katera vsebina so jim nova individualna, konkretna pravna pravila, to pa so sodbe, upravne odločbe, pogodbe ...

pravni akt v širšem smislu

je tisti ki le **posredno** ustvarja nova individualna konkretna pravna pravila (podelitev odlikovanja, odpoved dediča v dediščini ...).

Razlikovanje pravnih aktov je, **glede na subjekte**, ki so jih pristojni ali upravičeni izdajati ali ustanavljati, smiselno in s tega vidika jih delimo na:

1. **oblastne** (državne) in
2. **neoblastne** → delimo na: - družbene, če jih ustvarjajo organizacije in
- zasebne, če jih ustvarjajo posamezniki.

Ravno tako je pomemben postopek, ki ga mora ubrati subjekt, ko izda ali ustanovi pravni akt, do katerega je upravičen.

OBLASTNI PRAVNI AKTI

so akti, ki jih sprejema DZ, to so akti države. S pomočjo njih država ustvarja prisilo, kot tudi dajejo državljanom RS akte, po katerih se le-ti morajo ravnati. Izda ga organ, ki nastopa v vlogi izvajalca oblasti.

Sem spadajo vsi akti:

1. sodbe sodišč
2. odločbe o odmeri dohodnine,
3. upravne odločbe.

Za njih velja, da so posebej nadrobno opredeljeni, da bi akti na podlagi zakonodajnega ali sodnega postopka, da bi bili čimbolj preišljeni in pravilni, glede na družbeni cilj, ki ga imajo.

Zagotavlja varstvo pravic in koristi posameznikov ali njihovih organizacij, kakor predpisuje ustava. Zanje je praviloma predpisana pisna oblika. Ta pa velja tudi za akte, ki imajo za vsebino pravne predpise, kakor so zakoni, uredbe, pravilniki, odloki, itd., saj morajo biti objavljeni v posebnih, v ta namen določenih glasilih, da postane njihova uporaba obvezna. Razlog za pismeno obliko naštetih aktov je očiten, z njo se hoče namreč omogočiti zanesljiva zaznavnost vsebine pravnega akta in z njo točna ocenitev njegovih učinkov in posledic.

V družbeni skupnosti, ki jo akti hočejo urejati, uveljavljajo in uresničujejo abstraktni in splošni pravni akti zvečine šele prek ustreznih posamičnih, individualnih pravnih aktov. Ti so namreč po svojem bistvu samo uporabljanje takih predpisov, bodisi na že obstoječe ali nastale posamične družbene situacije, na katere merijo ali na take situacije, katere je treba po upoštevanih predpisih s takšnimi individualnimi pravnimi akti šele ustvariti.

NEOBLASTNI PRAVNI AKTI

ali zasebni. Urejajo predvsem zasebno pravne zadeve. Oseba, ki ta akt izdaja, ne nastopa v oblastni vlogi. Akti posameznika so lahko v pisni ali ustni obliki.

Sem spadajo:

1. ustna oporoka,
2. kupna in prodajna pogodba,
3. razne pogodbe za ustanovitev družb,
4. pogodbe, statuti.

2.2.2. SESTAVINE PRAVNEGA AKTA:

1. oblika: Obliko tvorijo:

- 1.1. subjekti, s strani subjektov so akti oblastni in neoblastni (družbeni ali zasebni)
- 1.2. postopek v katerem se akt oblikuje, za akte je značilno da čim pomembnejši so, tem bolj je postopek nastajanja zakompliciran (postopek sprejema ustave). Postopki so vsa dejanja potrebna da se nek akt uresniči – sprejme.
- 1.3. zunanje-materialna spoznavna vsebina pravnega akta, lahko so ustni ali pisni. Konsenzualni (ustni) so dvostransko obvezni (prodajne pogodbe). Lahko je zahtevana navzočnost prič za veljavnost ustno izraženega pravnega akta ali sodelovanje uradne osebe. Redni ali pisni, kateri so po potrebi potrjeni s pričami. Takšni, torej pisni, so večinoma akti državnih organov izjeme so le pri mandatnem upravnem postopku pa še tu se mora izdati potrdilo o plačilu.

2. vsebina: to so pravni učinki, ki naj jih pravni akt ustvari ali doseže. razlikujemo med notranjo vsebino (materialno bistvo pravnega akta) in med zunanjim izrazom pravnega akta skozi katerega se mora njegova notranja vsebina odkrivati, če naj doseže pravno upoštevnost in učinkovitost.

2.2.3. SPLOŠNI IN POSAMIČNI PRAVNI AKTI

Splošni pravni akti so tisti ki imajo za vsebino abstraktne splošne norme, le te imajo namen da urejajo nedoločeno število družbenih razmerij, določenih le po zamišljenih, splošno tipiziranih značilnostih (zakoni...). Splošne pravne akte imenujemo tudi pravni viri ker so podlaga individualnim pravnim aktom in so za pravni red odločilnega pomena. Za njihovo izdajanje so praviloma pristojni najvišji državni organi.

Posamični ali individualni pravni akti pa so tisti katerih vsebina je ustanavljanje, spreminjanje in odpravljanje posamičnih pravnih razmerij in situacij (sodbe sodišč, odločbe upravnih organov, pogodbe, izjave zasebnih pravnih subjektov, posojilne pogodbe).

2.2.4. HIERARHIJA PRAVNIH AKTOV

Akt nižje veljave mora biti usklajen z aktom višje veljave. Posamični akti in dejanja državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil morajo temeljiti na zakonu ali zakonitem predpisu.

hierarhija splošnih pravnih aktov:

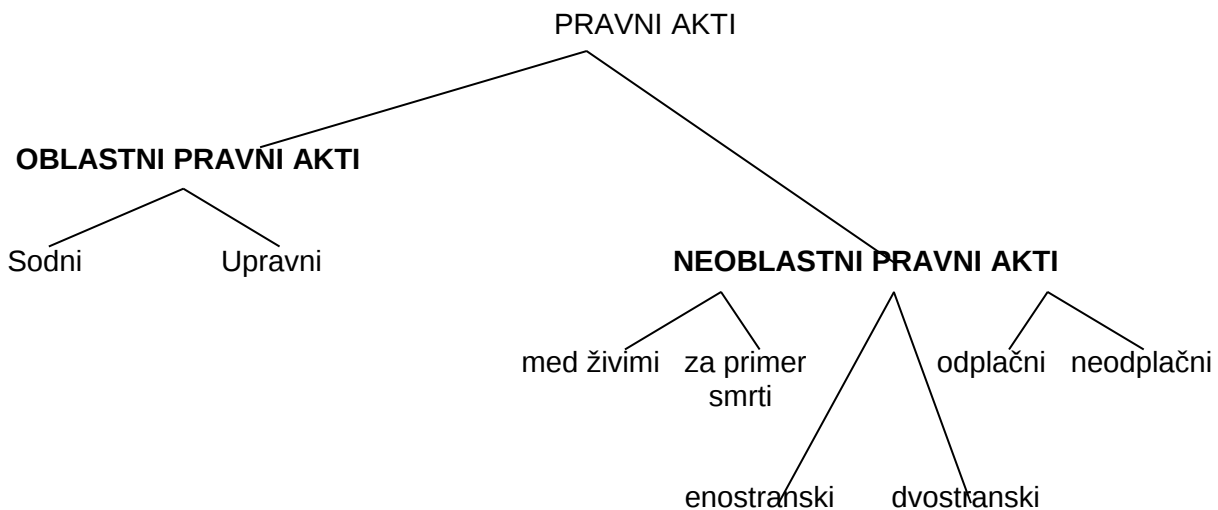
1. ustava
2. zakon
3. uredbe, pravilniki in odloki

Načela hierarhije splošnih pravnih aktov

1. Vsi splošni pravni akti morajo biti v skladu z ustavo
2. zakoni morajo biti v skladu tudi s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in veljavnimi mednarodnimi pogodbami, ki jih je ratificiral državni zbor, podzakonski predpisi in drugi splošni akti pa z drugimi ratificiranimi mednarodnimi pogodbami.
3. podzakonski predpisi in drugi splošni pravni akti morajo biti v skladu z zakoni in ustavo
4. predpisi lokalnih skupnosti morajo biti v skladu z ustavo in zakoni
5. splošni pravni akti, ki so bili izdani za izvrševanje javnih pooblastil, morajo biti v skladu z ustavo, zakoni in podzakonskimi predpisi

hierarhija individualnih pravnih aktov

pri sodbah in upravnih odločbah lahko ustrežni višji akt iste vrste razveljavi ali spremeni takšen akt nižje stopnje, vendar samo če je pristojni organ za tako odločitev upravičen na podlagi ustreznega splošnega pravnega akta npr. zakona ali uredbe.

UPRAVNI AKTI

Upravne akte izdajajo ministrstva, upravne enote (potni list, osebna,...). Pri upravnih aktih gre za odločbe in za urejanje posameznikovih razmerij.

Najpogostejša oblika individualnega upravnega akta je odločba, s katero upravni organ, neposredno uporabljajoč pravni predpis, ustanovi, spremeni ali odpravi upravno razmerje.

Med takšne odločbe sodijo:

1. izdaja potnega lista,
2. izdaja orožnega lista,
3. izdaja obrtnega dovoljenja,
4. odločba o razlastitvi nepremičnine,
5. izrek kazni za upravni prekršek,
6. poziv za plačilo denarne kazni.

konstitutivni upravni akti

Pri tej vrsti upravnih aktov nastopa državni upravni organ kot predstavnik javne oblasti.

Upravni akti deklarativne narave so akti, ki samo potrjujejo obstoj določenih pravnih razmerij, stanj ali dejstev.

SODNI AKTI

Sodišča imajo nalogo, da utrjujejo pravni red tako, da uporabljajo pravne predpise v sporih, ki nastanejo kot posledica protipravnih dejanj ali kadar se pravni subjekti obrnejo nanje, da ugotovijo pravice in dolžnosti, ki so med strankami sporne, bodisi glede obstoja ali neobstoja, bodisi glede obsega, ali pa ugotovijo dejstva, pomembna za pravni položaj posameznih prizadetih pravnih subjektov.

Sodbe so najpomembnejši sodni akt, ker z njim sodišča izvršujejo svojo funkcijo. Poleg sodb izdajajo še druge akte, zlasti sklepe in odredbe, vendar so ti akti le pomožne procesne narave s ciljem ustvariti potrebne pogoje, da bo sodba pravilna glede ugotovitve dejanskih okoliščin pravnih zadev, kakor glede njene pravne presoje. Sodba je akt državnega organa z oblastnim značajem.

Naloga sodišč je varovanje pravnega reda, t.j. zakonitost ravnanja tako zasebnikov, organizacij in državnih organov uprave in sodstva. Sodišča so varuhi pravnega reda, zakonitosti in pravic pravnih subjektov, so neodvisna od državnih organov ter niso vezana na nikakršna navodila, sodijo pa po ustavi in zakonih.

Sodni postopki se lahko začnejo na različne načine, glede na tožbo:

1. vložil državni tožilec - z obtožnico,
2. zasebna tožba preko odvetnika - s tožbo.

Pritožba vedno sledi šele sodbi, kar je rednoppravna možnost pritožbe na odložitev. Pri enostranskih pravnih opravilih zadostuje izjava enega pravnega subjekta za nastanek pravnih posledic, ki jih na tako izjavo vežejo splošni predpisi.

Primer takšnih aktov so:

1. oporoka,
2. izjava pravnega subjekta, s katero se odpove svoji pravici,
3. izjava, s katero prizna nezakonski ože zunaj zakona rojenega otroka za svojega,
4. odpoved delovnega razmerja.

Dvostranski pravni akti (pravni posli) nastanejo samo s sporazumom dveh ali več strank.

Sem sodijo vrste pogodb, kot so:

1. sklenitev zakonske zveze,
2. pogodba o nakupu in prodaji,
3. pogodba o najemu,
4. pogodba o zakupu,
5. pogodba o posojilu,...

Odplačne (onerozne) pravne posle imenujemo tiste, ki ustanavljajo taka pravna razmerja, pri katerih je treba storitev ali dajatev ene strani dati z druge strani protidajatev in protistoritev (npr. kupec mora za kupljeno blago plačati kupnino; najemnik stanovanja mora plačati najemnino;...).

Neodplačna (neonerozna) pravna razmerja ustanavljajo takšni pravni akti, s katerimi se samo enaka stranka obveže, da bo kaj dala ali storila, ne da bi za to zahtevala kakšne protidajatve ali protistoritve od druge stranke (darila, prevzem brezplačnega zastopstva ali brezplačna uporaba tujega blaga).

Razločujemo lahko tudi pravne posle po tem ali imajo namen ustvariti pravne učinke v času življenja svojih subjektov ali za primer smrti. Med prvo vrsto aktov sodijo vse pogodbe razen darilnih pogodb, kjer so dopuščene in izjave, ki nočejo ustvariti pravne posledice za čas življenja osebe, ki jih je dala. V drugo vrsto pa sodi oporoka, s katero zapušča neki osebi posamezno stvar ali vsoto denarja iz svoje zapuščine.

2.3. PRAVNI VIRI

Poznamo:

1. materialne (primarni)
2. formalne (sekundarni)
3. spoznavne

Materialni (PRIMARNI) pravni viri se osredotočajo na dinamično stran stopnjevitosti prava. Z njimi opozarjamo na kulturno- civilizacijski, zgodovinski, družbeni, ekonomski... kontekst in sestavine, ki pogojujejo in soodločajo, katera družbena razmerja naj bodo pravno urejena in kakšna naj bo vsebina formalnih pravnih virov.

FORMALNI PRAVNI VIRI

Na Evropskem kontinentu štejemo kot formalne vire prava samo splošne akte (ustava, zakon, uredbe), v anglosaksonskem pravu pa priznavajo tudi sodbe sodišč.

Formalne pravne vire delimo glede na:

1. kdo jih izdaja (oblastni in neoblastni)
2. kako nastajajo: - organizirano (vsebina je načrtno oblikovana, vemo kdo ga izdaja v kakšnem postopku in v kakšni obliki), - spontano, vsebina nastane na neorganiziran način (morala in običaj)

OBLASTNI VIRI PRAVA

2.3.1. ustava

Ustava je izhodiščni in temeljni pravni akt ki ima najvišjo stopnjo veljave. Hierarhično je nadrejena zakonu in z ustavo morajo biti formalno in vsebinsko usklajeni vsi pravni akti. Poznamo gibko in čvrsto ustavo. Razlika med njima je njen način sprejemanja in spreminjanja. Ustava je sestavljena iz normativnega dela in po večini tudi iz preambule.

2.3.2. zakon

je akt najvišjega zakonodajnega organa, ki je sprejet po posebnem zakonodajnem postopku in vsebuje splošna in eksaktna pravna pravila oz. norme.

Zakon zajema 2. stopnjo prava in torej zajema pravila, ki so podrejena ustavi.

Zakonik ali kodeks → značilno zanj je, da sistematično in celovito določa neko področje (kazenski zakonik). Pri nas še nimamo zakonika, ki bi celovito in sistematično opredeljeval to področje, vendar pa je v postopku izdelave in sprejetja. Razlika je da zakon ureja določeno območje, zakonik pa ureja obširno pravno območje.

Zakone delimo na splošne in posebne. Splošni se nanašajo na vse pravne subjekte, ki jih predmet pravnega urejanja zadeva (zakon o sodiščih, zakon o zdravstvenem zavarovanju), posebni zakon pa izloča določeno stvarino in skupino pravnih subjektov (zakon o rednih sodiščih).

Zakone delimo tudi glede na stopnjo popolnosti urejanja posameznega družbenega razmerja in sicer na:

1. popolni zakon (v celoti ureja posamezne zadeve)
2. temeljni zakon (zagotavlja temelje in temeljna razmerja)
3. splošni zakon (določa le načela in splošna pravila kako naj bodo opredeljevana posamezna področja družbenega življenja) ni isto kot splošni zakon v zgornji delitvi

2.3.2.1. zakonodajni postopek

za sprejem zakonov v DZ - določen je v poslovniku DZ, kot tudi v ustavi. Zakone sprejemamo na različne načine:

navadni postopek

prva obravnava: - splošna razprava zakona

druga obravnava: - razprava po členih predlaganega zakona

- amandmaji (vlagajo - dodajajo se za posamezne člene/dopolnila)

tretja obravnava: - razprava o zakonu kot celoti

- amandmaji - dodajajo se zakonu v omejeni obliki; vlagajo se samo za tiste člene, ki so bili amandmirani v 2. obravnavi.

hitri postopek

Razlogi, zahteve za hitri zakonodajni postopek:

1. izredne potrebe države;
2. interes obrambe;
3. naravne nesreče.

skrajšani postopek

Skrajšani postopek se uporablja:

1. kadar gre za spreminjanje manjših stvari v zakonu;
2. manj zahtevne spremembe, dopolnitve in uskladitve;
3. uskladitev zakonov zaradi odločb ustavnega sodišča.

Pravilnik DZ se sprejema s kvalificirano večino navzočih poslancev (2/3 večina navzočih poslancev).

Amandma pomeni predlog za spremembo ali dopolnitve predlaganega zakona. Predloži ga lahko predlagatelj zakona ali poslanci sami.

Zakon lahko predlaga vlada, poslanci, DS in 5000 volivcev. 2. in 3. postopek se izvrši na samo eni seji DZ. Za sprejem zakona je potrebno imeti absolutno večino opredeljenih glasov, vendar ob pogoju, da je DZ sklepčen, da je navzočih vsaj 46 poslancev DZ.

Ostale večine so:

- 1 absolutna večina vseh poslancev = 46 glasov;
- 2 kvalificirana večina vseh poslancev = 60 glasov;
- 3 kvalificirana večina navzočih poslancev = volilni zakon.

sprejem zakona

- 1 Sprejem zakona po zakonodajnem postopku v DZ.
- 2 Suspenzivni veto - odločilni veto, ki ga da lahko zakonu DS.
- 3 Ponovno odločanje o zakonu v DZ (večina vseh poslancev = 46 glasov).
- 4 Razglasitev zakona s strani predsednika republike v 8 dneh po sprejetju zakona.
- 5 Objava zakona v Uradnem listu.
- 6 Uveljavitev zakona - praviloma 15 dni po objavi zakona v Uradnem listu ali drugače, če je tako določeno).

Razmerje med zakoni po času:

- 1 Lex posterior derogat legi priori. = Poznejši zakon razveljavlja prejšnjega.
- 2 Lex specialis derogat legi general. = Specialnejši (posebni) zakon razveljavlja splošnega.

2.3.3. UREDBA

Uredba je izvršilni predpis. Zanja je značilno, da ureja podrobnosti, ki se tako hitro spreminjajo, da jih zakonodajalec ne more pravočasno urejati. Uredba razčlenjuje določbe zakona, opredeljuje način izvrševanja pravic in dolžnosti pravnih subjektov, ne da bi te pravice kakorkoli omejevala in dolžnosti stopnjevala (razširjala).

Uredba z zakonsko močjo (UREDBA V SILI) → ta je izjemoma, ustava jo določa v 108. členu ustave. To je uredba, ki jo lahko izda predsednik republike, če se DZ ne more sestati zaradi vojne ali izrednega stanja.

2.3.4. ODLOK

je akt, s katerim se ureja posamezna vprašanja ali predpisuje ukrepe, ki imajo splošen pomen ter sprejema druge odločitve, za katere je tako določeno z zakonom ali z uredbo. Iz tega izhaja, da je odlok v primerjavi z uredbo precej bolj nadroben - ne le zato, ker se osredotoča na ukrepe in posamezna vprašanja, ampak tudi zaradi tega, ker lahko sprejema odločitve, s katerimi izvajajo samo uredbo.

2.3.5. PRAVILNIK

razčlenjuje posamezne določbe zakona, drugega predpisa ali splošnega akta za njegovo izvrševanje. V praksi je v navadi, da se s pravilniki ureja organizacija poslovanja ali način delovanja nekega organa.

2.3.6. ODREDBA

je namenjena izvrševanju posameznih pravnih določil. Z odredbo se odreja ali prepoveduje ravnanje, ki ima splošen pomen. Z odredbo se za izvršitev posameznih določb zakona, drugega predpisa ali splošnega akta odreja ali prepoveduje.

2.3.7. NAVODILO

je tipičen podzakonski (upravni) akt, ki predpisuje, na kakšen način naj delujejo upravni organi, ko izvršujejo posamezna določila zakona, predpisa ali drugega splošnega akta.

2.3.8. AVTONOMNO PRAVNO UREJANJE (avtonomni viri prava)

Izdajajo jih:

1. lokalna samouprava
2. univerze (statuti)
3. delodajalci z delojemalci (kolektivne pogodbe)

Razlika med oblastnim avtonomnim urejanjem je v sankcioniranju, saj so sankcije v avtonomnem praviloma blažje.

2.3.8.1. STATUT

je klasičen splošni pravni akt pravne osebe, ki opredeljuje njen namen, njen organizacijski ustroj in način njenega delovanja. Statut je »ustava« pravne osebe, s katerim morajo biti v skladu tudi njeni drugi splošni pravni akti.

2.3.8.2. SPLOŠNI PRAVNI AKTI LOKALNIH SAMOUPRAVNIH SKUPNOSTI

z njimi v lokalni samoupravi opredeljujejo lokalne zadeve, samoupravne interese in način njihovega uresničevanja.

2.3.8.3. KOLEKTIVNE POGODBE

se sklepajo na področju delovnega prava. Z njimi se določajo medsebojne pravice in dolžnosti delavcev in delodajalcev, kot jih dogovore njuni predstavniki. Delavce zastopa sindikalna organizacija, delodajalce pa ustrezno ožje ali širše združenje delodajalcev. Smisel kolektivne pogodbe je, da se z njo doseže vsaj relativni socialni mir in da s svojo vsebino delovno motivira delojemalce.

2.4. SPONTANO NASTAJANJE FORMALNIH PRAVNIH VIROV

2.4.1. OBIČAJ

Gre za neka pravila, ki so se v določenem okolju ustalila zato, ker se je neko ravnanje ponavljalo skozi neko časovno obdobje. Običaji niso zapisani v neki pravni obliki, so pravno neobdelani. Pravo je prožnejše, lažje ga je spreminjati, kot pa običaj. Temeljijo na neki tradiciji in so povezani z nekimi poklicnimi skupinami ali pa se pojavljajo v nekem okolju. Značilnost običajev je tipičnost in povprečnost. Običaji izražajo stanje, ki velja v določeni družbi za normalno.

Območje običajev:

- 1 **splošno** → vplivajo na nastajanje in tudi na učinkovitost prava.
- 2 **običaj kot formalni vir** → gre za uzance in standarde.

Uzance → kodificirani oz. v posebni obliki zapisani običaji, sprejema jih poseben organ in ne DZ, pri nas je to gospodarska zbornica, drugje pa so to lahko posebne arbitraže. To so običaji ki so zapisani in prevzeti v posebno zbirko.

Standard → gre za neko pravilo. Niso zbrani v nekih obrazložitvah. Drugače pa gre tudi za neko pravilo, način ravnanja, ki se je v določeni družbi ukoreninilo, vendar pa niso nikjer zapisani.

2.4.2. PRAVNA PRAKSA OZ. SODNA PRAKSA

- 1 V anglo-ameriškem sistemu so pravno formalno nižja sodišča vezana na višja, govorimo o precedenčnem pravu ali precedensu. Individualni pravni akti (sodbe) so vir prava. Sistem precedenčnega prava se razlikuje od ustaljene sodne prakse (za približno enak primer – približno enaka sankcija).
- 2 Pri nas sodba ni pravno formalni vir. Prvostopenjska sodišča pri nas čakajo na sodbe vrhovnega sodišča, da pride do enake pravne narave sodišča. Pri nas nižja sodišča ne obvezuje, da odločijo tako, kot vrhovno. V praksi jih nižja sodišča upoštevajo. Obvezne pa so odločitve, stališča s se vrhovnega sodišča za njej nižja sodišča. Sodniki se predvsem opirajo in tudi morajo spoštovati ustavo in zakone, medtem ko mu je sodna praksa lahko le v pomoč, za lažje odločanje v konkretnih zadevah oz. odločitvah.

2.4.3. MORALA

Morala je skupek vrednot, ki so del individualne in družbene zavesti in opredeljujejo kaj je za človek dobro in kaj slabo, kaj je humano in kaj nehumano. Morala ni tako kot pravo vpeta v toge forme, ki naj bi utrjevale njeno vsebino, torej se od prava razlikuje po tehnični plati. Razlika je tudi med pravno in moralno sankcijo. Medtem ko je pravna sankcija vedno naprej določena, pogoji za njen nastop pa morajo biti ugotovljeni v posebnem postopku, se moralna sankcija kaže v spontanem nastopu kateri

je težko predvidljiv. Poznamo pekljenje vesti, prezir, kritiko in bojkot. Glavna funkcija morale je da zagotavlja človečnost.

Kako najdemo moralo konkretno v pravu?

1. Blanketno pravno urejanje oz. vsebina pravne norme je odvisna od morale (razdedinjenje dediča - če krši zakonite ali moralne dolžnosti).
2. Ko je morala pravilo, kako moramo pravo izvrševati (neko dejanje mora biti v skladu z javnim redom. Javni red zajema predpise in moralo).
3. Ko se terja od pravnih naslovljencev, da se mora pravo uporabljati moralno. Pravni standard → v obligacijskem razmerju se terja neko pravno ravnanje.

2.5. SPOZNAVNI PRAVNI VIRI

To so dokumenti, besedila in gradiva ki omogočajo spoznavati formalne pravne vire in njihovo vsebino. To so:

1. uradna glasila (uradni list)
2. dela v katerih so izsledki pravne znanosti in pravne stroke
3. registri predpisov
4. priročniki
5. učbeniki
6. ..

2.6. PRAVNE PRAZNINE

Pravni viri dajejo v praksi neko pravno zadevo, vendar imajo neka dejanja neko pravno praznino, nimajo nekega določenega pravnega dejanja, ki bi bilo kršeno. O njej govorimo takrat, kadar pravni viri ne urejajo nekega družbenega razmerja, ki bi moralo biti pravno urejeno. če bi bilo načelo zakonitosti dosledno izvajano, potem pravnih praznin ne bi bilo.

Vrste pravnih praznin:

1. **Začetne pravne praznine** → o njih govorimo takrat, ko se ob spreminjanju predpisa spregleda, da bi moralo biti neko pravno razmerje urejeno (npr. kazenski zakon - mučenje živali).
2. **Naknadne pravne praznine** → to so primeri, ko se določeno razmerje pojavi pozneje po sprejemu zakona, uredbe (vdor v računalniški sistem).

Kje so pravne praznine in kje jih ni?

Ne pojavljajo se na področjih, kjer bi bilo v nasprotju s pravno varnostjo (kazensko pravo - tipično področje: ni kaznivega dejanja, ne kazni brez zakona). V praksi se le-te pojavljajo. Poznamo različne načine za polnjenje praznin. Organi v nekaterih primerih uporabljajo:

1. predpis, ki ureja podobno področje (analogia legis);
2. izhaja iz nekih splošnih pravnih razmer (analogia iuris).

Potek zapolnjevanja pravnih praznin:

1. Kako se uporabljajo stari zvezni predpisi (bivši zvezni se uporabljajo smiselno).
2. Uporaba določenih predpisov kot pravno pravilo (iz leta 1946 po II. svetovni vojni).
3. Na področju civilnega prava (niso vsa področja pravno urejena) sodnik lahko upošteva splošna pravna pravila in iz pravne teorije za rzsodbe v civilnem pravu.

2.7. INDIVIDUALNI PRAVNI AKTI

Nastajajo na upravnem in sodnem področju, ti konkretizirajo abstraktni in splošni predpis za posamezen primer glede na posamezno družbeno razmerje.

2.7.1. INDIVIDUALNI PRAVNI AKTI ORGANOV JAVNE OBLASTI

Upravni akt

Najpogostejša oblika upravnega akta je **odločba**, s katero upravni organ, neposredno uporabljajoč pravni predpis, ustanovi, spremeni ali odpravi upravno razmerje. Odločbe so konstitutivni individualni upravni akti. To so izdaja orožnega lista, izdaja obrtnega dovoljenja, izrek kazni za upravni prekršek, poziv na plačilo denarne kazni...

Druga vrsta konkretnih upravnih aktov so **deklarativni ali ugotovitveni**. To so akti, ki samo potrjujejo obstoj določenih pravno pomembnih razmerij, stanj ali dejstev. To so vpis v volilni imenik kot potrditev obstoja volilne pravice, potrdilo o državljanstvu, vpisi v matičnih knjigah ...

Sodni akt

Sodišča imajo nalogo, da utrjujejo pravni red tako, da uporabljajo pravne predpise v sporih, ki nastanejo kot posledica protipravnih dejanj, ali kadar se pravni subjekti obrnejo nanje. Sodišča ne začno postopati po lastnem preudarku, marveč vedno šele po predlogu pristojnih državnih organov ali prizadetih zasebnih strank. Če gre za civilno sodstvo, ki razpravlja in razsoja pravde o osebnih in premoženjskih pravicah, se imenuje tak predlog tožba, če gre za kazenske zadeve, prične kazensko sodišče razpravljati in soditi na podlagi obtožnice, ki jo vloži državni tožilec, če gre za kaznivo dejanje katero se preganja po uradi dolžnosti, sicer pa na podlagi zasebne tožbe oškodovanca.

Sodbe so najpomembnejši sodni akti, ker z njimi sodišča izvršujejo svojo funkcijo. Poleg sodb poznamo še druge akte, naprimer sklepe in odredbe.

2.7.2. ZASEBNI PRAVNI AKTI

To so pravni posli ali pravna opravila. Najbolj tipičen zaseben pravni akt je pogodba. To so neoblastni pravni akti in prisila ni dovoljena. S pogodbo nastanejo konkretne pravice in dolžnosti, oziroma pogodbene stranke ustanavljajo med seboj pravna razmerja. Prenehanje pravnih razmerij nastane z izpolnitvijo pogodbenih obveznosti.

Zasebne pravne akte delimo na :

1. enostranske – tu zadostuje izjava enega pravnega subjekta za nastanek pravnih posledic, ki jih na to izjavo vežejo splošni predpisi (oporoška, nagradna križanka...)
2. dvostranski – nastanejo samo s sporazumom dveh ali več strank. Sem sodijo vse vrste pogodb kot so kupoprodajna pogodba, sklenitev zakonske zveze, pogodba o najemu, posodbi, hrambi ...

Lahko jih delimo tudi na:

1. onerozne (odplačne) – ko je treba za storitev ali dajatev ene strani, dati z druge strani protidajatev ali protistoritev. (kupec mora za kupljeno stvar plačati kupnino ...).
2. neonerozne (neodplačne) - kadar se stranka obveže, da bo kaj dala ali storila, ne da bi za to zahtevala kakšne protidajatve ali protistoritve druge stranke (oporoška, daritev ...).

delimo jih tudi na to kdaj nastanejo pravni učinki:

1. v času življenja svojih subjektov – vse pogodbe razen dednih pogodb
2. za primer smrti – oporoke

2.8. PRAVNO RAZMERJE

Kadar govorimo o pravnih razmerjih, imamo v mislih konkretna obstojna družbena razmerja, ki so pravno urejena, bodisi neposredno s predpisom ali z individualnimi akti, izdanimi na podlagi in v mejah splošnih predpisov, ali ki so takšne narave, da terjajo individualne, konkretne, naknadne pravne ureditve, če gre za t.i. pravne praznine ali vrzeli.

2.8.1. PRAVNA DEJSTVA

so dejstva, ki povzročajo pravne posledice (neplačilo kupnine, tatvina). Delimo jih na dve poglavitni skupini:

1. dogodki
2. človeška dejanja.

2.8.1.1. DOGODKI

Dogodke imenujemo naravne pojave, ki nastanejo neodvisno od volje in zavesti prizadetih pravnih subjektov, a povzročajo po ustreznih pravnih predpisih nastanek, spremembo ali prenehanje pravnih razmerij. Taki dogodki so npr. rojstvo, smrt, poplava, strela, suša,...

2.8.1.2. ČLOVEŠKA DEJANJA

To so z voljo in zavestjo storjena dejanja ljudi. S pravnega vidika delimo to področje na pravne akte, in sicer:

1. na protipravna dejanja
2. na materialna dejanja, ki so v skladu s pravnim redom.

2.8.1.2.1. protipravna dejanja

so kazenski delikti in upravni prekrški, nezakoniti akti državnih organov, civilni delikti ter kršitve pravnih razmerij, ustanovljenih po prizadetih strankah samih. Vsa takšna protipravna dejanja povzročajo pravne posledice.

2.8.1.2.2. materialna dejanja

Materialna dejanja pravnega subjekta, s katerimi izpolnjuje svoje pravne obveznosti, kot npr. plačilo dolga, vrnitev izposojene stvari.

2.8.2. PRAVNE DOMNEVE (presumpcija)

Pravni predpis izhaja iz stališča, da neko pravno dejstvo obstoji, ne da bi bilo treba stranki, ki se na ta dejstva sklicuje, dokazati resničnost njegovega obstoja (npr. Zakon o razglasitvi pogrešancev v mrtve; domneva o določitvi očetovstva). Domneva se vselej tiče dokazovanja (tožilec mora dokazati, da obtoženi ni nedolžen in ne obratno). Na splošno domneva temelji na verjetnosti, torej na nekaj, kar se praviloma v življenju dogaja.

2.8.3. PRAVNA FIKCIJA

Fikcije zavestno in namerno same ustvarjajo pravna dejstva in razmerja, kakor da bi le-ta v stvarnosti imela oporo, čeprav temu ni tako. Gre le za dejstva in razmerja, ki so umetno ustvarjena s pravnimi predpisi, zato da bi se dosegle neke pravno zaželene posledice (npr. otrok, ki je že spočet ob uvedbi dedovanja, velja za rojenega, če se rodi živ).

Razlika med pravno domnevi in pravno fikcijo je, da se domneva opira na veljavnost, da v resnici obstoji pravno dejstvo ki ga domneva, fikcija pa zavestno in namerno izhaja iz okoliščine, da takšno pravno dejstvo nima stvarne podlage ali da te podlage ni moč dokazati.

2.8.4. PRAVNI SUBJEKT= ni isto kot pravne osebe I

S pojmom pravnega subjekta označujemo nosilca pravic in dolžnosti v pravnih razmerjih. To lastnost pravnih subjektov, da lahko pridobivajo pravice in prevzemajo dolžnosti, imenujemo pravno sposobnost. Širši pojem zajema tako fizične kot pravne osebe. Da je kdo lahko nosilec pravic in dolžnosti potrebuje pravno sposobnost.

2.8.4.1. FIZIČNE OSEBE

Fizične osebe so posamezniki. Pravno sposobnost pridobijo z rojstvom in jo obdržijo do smrti. Podjetnik posameznik je fizična oseba in ne pravna (zdravnik, sodnik).

2.8.4.1.1. pravna sposobnost

Pravno sposobnost človek pridobi z rojstvom in jo obdrži do smrti. Pravno sposobnost ima danes vsak človek. V času sužnjelastništva sužnji niso imeli pravne sposobnosti (suženj=stvar).

2.8.4.1.2. poslovna ali opravilna sposobnost

pomeni sposobnost z lastnimi dejanji pridobivati in prevzemati pravne dolžnosti in obveznosti. Popolno poslovno sposobnost se pridobi s polnoletnostjo, izjema je, če se kdo poroči prej, če kdo postane roditelj.

Do 15. leta starosti ima vsaka oseba zakonitega zastopnika, to so v prvi vrsti starši, če pa teh nima pa zakoniti zastopnik.

Izjema je glede sklepanja pogodb, in sicer s 15. leti, razen če imajo posledice odločitev tudi po polnoletnosti → odločitve so popolnoma samostojne ob tem pogoju, drugače pa je potrebna do polnoletnosti odobritev staršev.

Oporočna sposobnost je sposobnost opraviti oporoko s 15. leti.

2.8.4.1.3. krivdna (deliktna) sposobnost

je sposobnost subjekta, da odgovarja za kazniva dejanja. Otroci do 14. leta niso kazensko odgovorni; od 14. - 16. leta so le vzgojni ukrepi (ukor, oddaja v prevzgojni dom,...); od 16. - 18. leta pa so vzgojni ukrepi in tudi druge kazni (delovna kazen, mladoletniški zapor).

2.8.4.2. PRAVNE OSEBE

Pravne osebe so umetno, s pravnimi akti, ustvarjeni pravni subjekti. Ker je pravna oseba umetno ustvarjen subjekt, ne more sama neposredno nastopati v pravnem prometu, ampak morajo v imenu pravne osebe nastopati fizične osebe, kot njeni organi. Država je največja pravna oseba.

Družbeno in mešano podjetje pridobita npr. lastnost pravne osebe z aktom o ustanovitvi, ki mora biti vpisan v sodni register. Vpis v sodni register je konstitutivne narave.

Numerus clausus → načelo omejenega števila pravnih oseb = ustanovimo lahko samo katero od tistih pravnih oseb, ki jo pravni red izrecno določa.

Kot umetno ustvarjen subjekt mora imeti pravna oseba posebno pravno ogrodje, ki določa njen namen, njena sredstva, način delovanja, njeno organizacijsko strukturo. To vsebujejo statuti ali pravila pravne osebe.

2.8.4.2.1. VRSTE PRAVNIH OSEB

1. GLEDE NA SISTEM PRAVA

1. **pravne osebe javnega prava** so ustanovljene z oblastnim aktom (uredba vlade, zakon, odlok DZ,...). Izvajajo javne naloge oz. javna pooblastila. Primeri teh oseb v praksi so država, občina, javni zavodi (šole, gledališča, univerza), zbornice (če je članstvo obvezno), javna podjetja (elektro, PTT), javni skladi (ekološki sklad, tehnološki razvojni sklad).

2. **pravne osebe zasebnega prava** (pogodbe d.o.o., statuti društva, d.d.) Ustanovljene so s posebnim pravnim aktom. Te osebe izvajajo zasebne ali javne naloge (ustanove, zadruga, zavod oz. vse gospodarske družbe). Primeri: ustanova, društvo, d.d., d.o.o., zadruga.

2. GLEDE NA STRUKTURO

1. **Ustanove/zavodi** so lahko pravne osebe. Ustanove so skupnosti premoženja.

2. **Koorporacija** je združenje oz. skupnost oseb, občanov (društvo, zadruga, država, občina).

Značilnosti ustanove

Ustanova je urejena z zakonom iz leta 1995. Ustanova je po definiciji na namen vezano premoženje (npr. Nobelova nagrada). Bistveni element ustanove je premoženje (premičnine, denar, nepremičnine). Drugi bistveni element je namen. Je namen, ki ga določi ustanovitelj, mora pa biti splošno koristen oz. dobrodelen (nakup učbenikov, pomoč obolelim za rakom, AIDS-om) in trajanju (trajno se z njim nekdo ukvarja). Trajnost je zelo pomemben element ustanove. Tretji bistven element je organizacija oz. organi ustanove. Ustanova mora imeti določene organe; ustanova ima samo upravo. Ta uprava lahko samo upravlja s premoženjem, ne more pa sprejeti odločitve o prenehanju, ne more spremeniti namena.

Koopracije

Gre za združenje oseb. Te osebe so lahko člani, delničarji. Ti člani imajo članske pravice. Imajo pravico, da odločajo o prenehanju pravne osebe, lahko spremenijo namen pravnih oseb. Koopracije javnega prava so država, občina, zbornice.

3. GLEDE NA PRIDOBITNOST

Poznamo pridobitne in nepridobitne. Gre za razliko pridobivanja dobička:

1. **PRIDOBITNE** so tiste, ki želijo ustvariti čimveč dobička in ga razdeliti med lastnike ali upravni odbor ali člane.
2. **NEPRIDOBITNE** so tiste, ki želijo ustvariti razliko med prihodkom in odhodkom (dobiček) in to razliko uporabiti za splošno koristni in dobrodelni namen.

Državni organi niso pravne osebe. Pravna oseba na državnem nivoju je država. Slovenija je pravna oseba.

2.8.4.2.2. SISTEM NASTANKA PRAVNIH OSEB

1. **koncesijski sistem** pomeni, da država da dovoljenje k ustanovitvi pravne osebe - je najstrožji sistem. Velja samo za ustanove.
2. **normativni sistem** pomeni, da pravna oseba nastane z vpisom v register (sodni register - zavodi društva).
3. **svobodni sistem** pomeni, da se država ne vmešava k ustanovitvi pravne osebe (v Švici). Pri nas ga nimamo. To so npr. družinske ustanove.

2.8.5. PRAVICA, DOLŽNOSTNO UPRAVIČENJE, PRAVNA DOLŽNOST

2.8.5.1. PRAVICA

Pravica je pravno zavarovana možnost, da pravni subjekt na določen način ravna. Sestoji se iz dveh upravičenj;

1. temeljno upravičenje, ki omogoča da subjekt zadovoljuje določen interes (vrnitev posojila)
2. zahtevek; ta vsebuje možnost, da bo uporabljena sankcija, če zavezanec ne ravna v skladu z obveznostjo. Obstajajo različne oblike, skozi katere se zahtevek uveljavlja (opomin, pobotanje, tožba ...)

1.8.5.2. DOLŽNOSTNO UPRAVIČENJE

Za njega je značilno, da se pravica združi z dolžnostjo. Primer je roditeljska pravica kjer imajo starši pravico in dolžnost, da neposredno skrbijo za otroka.

1.8.5.3. PRAVNA DOLŽNOST

Pravna dolžnost je sestavina pravnega razmerja. Ima dve prvini:

1. obveznost (dolžnost), da njen nosilec na določen način deluje
2. sankcijo, ki jo kot pravno posledico aktivira druga stran pravnega razmerja, če obveznost ni bila udejanjena ali pa je bila kako drugače kršena. To pomeni, da je nosilec dolžnosti za svoje vedenje in ravnanje pravno odgovoren (odškodninski, kazensko, disciplinsko...).

Poznamo abstraktno in konkretno dolžnost.

1.8.5.4. ZLORABA PRAVICE

Ločiti moramo med kršitvijo in zlorabo. Kršitev je če nekdo ki nima pravice poseže v pravico nekega drugega. Zloraba pa je da nekdo ki pravico ima in jo zlorabi (neutemeljena pritožba je zloraba pravice do pritožbe). Zloraba pravice nastane kadar nek subjekt, ki ima neko abstraktno upravičenje, le tega uresničuje tako, da posega v pravico ki pripada drugemu. Tu gre za konflikt dveh pravic. Primer 1: stranka ima na svojem zemljišču kolovoz, a ga uporablja tako, da se kolesnice poglobljajo in zato voda ki se v njih nabira, odteka na sosedovo zemljišče.

Primer 2: svoboda tiska – ljudje naj bodo čimbolj objektivno obveščeni, kdor uporablja svobodo tiska da širi laži, bomo obtožili zlorabe.

1.8.5.5. ZASTARANJE IN PRIPOSESTVOVANJE

Pravni red terja, da naj se ustrezne pravice uveljavijo v določenem času. Po preteku tega časa država takim pravicam odtegne svoje varstvo, tako da zavezancev ni več moč siliti proti njihovi volji k izpolnitvi. Zastaralni roki so različni:

1. zasebna tožba (6 mesecev), v tem času moraš tožiti, po tem času tožba zastara
2. uradno preganjana kazniva dejanja (3,5,10,15,25 let – odvisno od teže storjenega kaznivega dejanja). najhujša kazniva dejanja (vojni zločini) nikoli ne zastarajo.

priposestvanje

Če nekdo zakonito in v dobri veri poseduje neko tujo premično stvar najmanj tri leta, izgubi lastnik svojo lastninsko pravico v prid zakonitemu in dobrovernemu posestniku, ki jo na ta način izgubi (iz posestnika se prelevim v pravega lastnika).

1.8.5.6. PREDMET PRAVNEGA RAZMERJA

Predmet pravnega razmerja opredeljuje družbeni namen, zaradi katerega stopajo pravni subjekti v takšno razmerje. Predmet pravnega razmerja je določeno vedenje in ravnanje njegovih subjektov. delitve:

1. Nepremičnine –zemljišča in zgradbe, premičnine – stvari ki se lahko prenašajo s kraja v kraj, ne da bi pri tem trpelo njihovo bistvo.
2. potrošne – so tiste stvari, ki se z normalno porabo potrošijo (obleka, obutev, papir če se na njega piše, življenjske potrebščine), nepotrošne – so tiste stvari, ki dajejo korist, ne da bi se pri tem uničile ali použile (zemljišča, zgradbe, stroji, knjige ...)
3. nadomestne (generično določene) - določene po vrsti in količini (denar, žito, opeka deske, žebliji), nenadomestne (specialno določene) – točno določene stvari, ki jih ni mogoče zamenjati z drugimi (pes Runo, določen kip, slika, knjiga, zemljišče, zgradba).
4. Pritikline – so tiste stvari, kar se sestavlja z glavno stvarjo v trajno zvezo (v tovarni so to stalno pritrjeni stroji, vse premične priprave potrebne za njeno delovanje ...)

1.8.5.7. VARSTVO PRAVNEGA RAZMERJA

A. samozaščita

Samozaščita kot pravno varstvo nastopa v oblikah samopomoči, silobrana, dejanja v sili, zasebne rubeži in zasebne arbitraže.

1. Samopomoč – do nje je upravičen posestnik, ki ima pravico braniti svojo posest proti sili, tako da jo odbije s primerno lastno silo, če bi prišla oblastvena pomoč prepozno.
2. Silobran je tista obramba, ki je neizogibno potrebna, da subjekt odvrne od sebe ali od koga drugega sočasen protipraven napad. Obramba mora biti sorazmerna napadu.
3. Dejanje v sili je tisto, ki ga je subjekt storil zato, da bi od sebe ali koga drugega odvrnil sočasno nezakrivljeno nevarnost, ki je ni bilo mogoče odvrniti drugače, in če pri tem prizadejano zlo ni večje od zla ki je grozilo. Gre za namerno povzročitev škode, da se prepreči večja škoda na lastni ali tuji stvari.
4. Zasebna rubež – do nje je upravičen lastnik zemljišča, ki mu je tuja živina naredila škodo. Zarubiti sme toliko glav živine, da zadostuje za njegovo odškodnino, vendar se mora pogoditi v osmih dneh z lastnikom ali pa vložiti odškodninsko tožbo pri sodišču, sicer mora zarubljeno živino vrniti.
5. Zasebna arbitraža – strani prepustita spor glede njunih vzajemnih pravic in dolžnosti iz določenega pravnega razmerja sodišču.

B. državno varstvo

neposredna intervencija pomeni priprtje storilca nekega hudo kaznivega dejanja, uvedba in izvedba poizvedb v primeru nujnosti in prijava državnemu tožilcu.

posredna intervencija državnih organov pa nastopi pri tistih pravnih kršitvah, kjer zahtevajo pravni predpisi za sprožitev postopka predlog pravnih subjektov, ki mislijo da so bili v svojih pravicah prizadeti in ki terjajo predvidene pravne sankcije nasproti tistim, ki so po njihovem mnenju te pravice kršili.

Kadar so prizadete splošne družbene koristi, se začne postopek po uradni dolžnosti, in te koristi zastopa državni tožilec.

Pravdni postopek – **pravda** je premoženjski ali osebni spor, ki ga obravnava sodišče. Pravdni postopek kjer prevladuje interes posameznika se prične na zahtevo prizadete stranke s tožbo, predlogom, ugovorom in pritožbo. Postopke delimo po vrsti sodišč:

1. civilno sodstvo – postopek teče pred pristojnim organom tako, da stranke postavljajo trditve, predloge, zahteve in da zanj ponujajo dokaze. Sodišče je vezano na predloge strank.
2. kazensko sodstvo - kjer je prizadet interes posameznika sodijo kazenska sodišča samo na podlagi zasebne tožbe

S **postopkom** se ugotovijo dejstva in okoliščine, ki so za odločitev pomembne. Na podlagi ugotovljenih dejstev izda pristojni organ odločbo. V kazenskem postopku in v pravdnem postopku v večini primerov imenujemo odločbo **sodbo**.

Vsaka odločba je sestavljena iz:

1. dispozitiv – ta kratko in jedrnato odloča o predmetu postopka, o vseh zahtevkih strank in določa stranki rok izvršitve obveznosti, ki ji je z dispozitivom naložena.
2. obrazložitev – obsega pravne in dejanske razloge, ki so narekovali odločitev navedeno v dispozitivu.
3. pravni poduk – z njim se stranki naznani, v katerem roku, kje in na kakšen način je treba pritožbo vložiti in podati.

C. PRITOŽBA

Stranke, ki mislijo, da odločba izdana od organa ni v skladu s predpisi, imajo pravico, da se zoper takšno odločbo pritožijo. Takšno pritožbo imenujemo redno pravno sredstvo, z njim stranka doseže, da se zadeva obravnava in rešena na prvi stopnji, še enkrat obravnava in odloči na višji stopnji.

Pritožba se vloži pri organu, ki je izdal odločbo na prvi stopnji, da jo predloži pristojnemu organu višje stopnje. Če gre za upravno odločbo, jo lahko upravni organ prve stopnje sam nadomesti z novo. Pritožba se vloži če:

1. sodišče ne izvede popolni vseh dokazov
2. sodni postopek ni pravilno izveden
3. sodnik ni uporabil pravnega zakona

Organ pritožbene stopnje lahko:

1. odpravi odločbo prve stopnje, če jo šteje za nezakonito
2. po potrebi dopolni postopek in izda novo odločbo
3. vrne spis organu prve stopnje z naročilom, da le ta po potrebi dopolni postopek in da namesto odpravljenega izda novo odločbo
4. če je bil postopek na prvi stopnji pravilno izveden in je odločba pravilna, se pritožba zavrne kot neutemeljena

Sodnik mora upoštevati navodila višjega sodišča (mora zaslišati nove priče ...).

D. PRAVNOMOČNOST

Sodba postane pravnomočna:

1. formalno pravnomočna – nanjo se ni več mogoče pritožiti, ne moremo je izpodbijati
2. materialno pravnomočna – sodišče o tej sodbi ne sme več odločati

izredna pravna sredstva

če je očitno, da je pravnomočna sodba nezakonita, uporabimo izredna pravna sredstva:

1. obnova postopka (zaradi lažnega pričanja, podkupljen sodnik ...) zaradi ničnostnih razlogov, tu se lahko pravnomočna sodba razveljavi, odpravi ali spremeni.
2. ničnostno pritožbo,
3. nadzorstveno pritožbo in
4. zahtevo za varstvo zakonitosti
5. vrnitev v prejšnje stanje.

Meja med rednim in izrednim pravnim sredstvom je pravnomočnost.

AKTI MILOSTI

za omilitev trdot formalno in materialno pravnomočnih kazenskih sodb so predviden še posebni akti milosti.

pomilostitev

je individualni pravni akt, s katerim se po imenu določenim osebam odpusti kazenski pregon ali pa se jim, če so bile že obsojene, popolnoma ali deloma odpusti kazen, izrečena kazen se lahko spremeni v milejšo ali se z njo odpravijo pravne posledice obsodbe. Pomilostitev je v pristojnosti predsednika RS.

amnestija

je splošni pravni akt enake vsebine kot pomilostitev, le da se nanaša na določeno skupino ljudi. Amnestija je v pristojnosti DZ.

E. IZVRŠBA

Ko je sodba pravnomočna, ima obtoženec 15 dni časa za poravnavo obveznosti (plačilo, nastop zaporne kazni ...). Po preteku teh 15 dni pride do prisilne izterjave. Sodišče izda sklep o izvršbi. Civilna izvršba ne sme popolnoma uničiti obtoženca (samo 1/3 mesečne plače). Naslednja faza je rubež (os. stvari in najnujnejših gospodinjskih predmetov se ne sme rubit) kjer se zarubljene stvari prodajo na dražbi.

Pravnomočno dosojene terjatve po 10 letih zastarajo.

2.9. UPORABLJANJE PRAVA

Pravne norme imajo namen urejati družbeno življenje. Uporabljanje prava se kaže enkrat tako, de se ustrezni subjekti ravnaajo po dispoziciji, drugič pa de se za to poklicani subjekti ravnaajo po sankciji. Pravo ni samo izvrševanje sankcij, temveč je predvsem terjanje od ljudi, da se določeno vedejo in ravnaajo.

2.9.1. UPORABA FIZIČNEGA PRISILJEVANJA

Pravila za uporabo fizičnega prisiljevanja morajo biti čimbolj natančna. Organ, ki je pristojen za uporabo sredstev fizičnega prisiljevanja, tega prisiljevanja ne sme izvrševati po lastnem preudarku, temveč samo na podlagi poprejšnjega pravnega akta, ki točno odreja način in pogoje, kdaj in kako se sme izvrševati prisiljevanje.

2.9.2. POTEK UPORABLJANJA PRAVNEGA AKTA

Ker je pravo nekaj logičnega je potrebno pri uporabi prava delati logično.

Razlikujemo vsaj tri načine uporabljanja prava:

1. v prvem uporabljamo splošne in abstraktne pravne norme (ustavna določila), višja norma omejuje nižjo
2. v drugem se opiramo na splošna in abstraktna pravna pravila (kazenski zakonik)
3. pri tretjem pa z materialnimi akti (vrnitev posojila) udejanjamo dispozicije

Imamo tri dele logičnega sklepanja:

1. zgornja trditev (zgornja permisa – terminus maior)
2. spodnja trditev (spodnja permisa – terminus minor)
3. sklep

Primer:

1. Vsi ljudje smo umrljivi
2. Tone je človek
3. Tudi Tone bo nekoč umrl

zgornjo trditev ustvari zakonodajalec oziroma do nje se je potrebno dokopati.

Spodnja trditev pa je oblikovanje konkretnega življenjskega stanja.

2.9.3. VELJAVNOST PRAVNIH PREDPISOV

glede na prostor

ozemeljska razsežnost pravnih norm je praviloma odvisna od krajevne pristojnosti državnega organa, ki jih je izdal.

glede na čas

zakon pridobi veljavo

1. zakon mora biti izglasovan
2. biti mora objavljen v uradnem listu
3. do začetka uporabe zakona mora preteči čas ki je določen ob koncu zakona (npr. 15 dni), lahko pa se nekateri člen uporabljajo že takoj ob objavi v uradnem listu (trošarine – prijava trošarinskih zavezancev)

zakon izgubi veljavo:

1. če je zakonodajalec določil obdobje za katero je zakon sprejet
2. če ni več subjektov za katere se je uporabljal
3. če zakonodajalec sam poseže v zakon, če mlajši zakon starejšega popolnoma odpravi se takšna odprava imenuje abrogacija (da ga zamenja, spremeni ...)
4. če ga ustrezen državni organ (ustavno sodišče) s posebnim pravnim aktom razveljavi ali odpravi
5. če preneha veljati zaradi nasprotnega običaja

2.9.4. POVRATNA MOČ PRAVNIH PREDPISOV ALI RETROAKTIVNA VELJAVA ZAKONA

Kazenski zakon mora veljati samo za naprej in ne za nazaj. Pravni predpisi pa lahko veljajo za nazaj če to zahteva javna korist in če se s tem ne posega v pridobljene pravice (v SFRJ so bili takšni predpisi na področju gospodarstva, tako da so nalagali gospodarskim organizacijam razne obveznosti za nazaj).

Na področju kazenskega prava imamo primere omejitve povratne moči in primere ko je povratna moč dopuščena. To so:

1. nihče ne sme biti kaznovan za dejanje, za katero ni zakon določil, da je kaznivo in ni zanj predpisal kazni, še preden je bilo to dejanje storjeno.
2. postrožitev kazni se ne sme uvesti za nazaj
3. povratno moč pa ima milejša opredelitev kaznivega dejanja in ublažitev kazni, ki sta predpisani s kasnejšim zakonom (dejanja, ki so kazniva, se ugotavljajo in kazni izrekajo po zakonu, ki je veljal ob storitve dejanja, razen če je novi zakon za storilca milejši.

2.10. RAZLAGA PRAVNIH AKTOV (interpretacija prava)

2.10.1. Kaj je razlaga ?

razlaga je ugotavljanje vsebine, smisla in namena pravnega pravila.

Razlaga pravnega akta je miselna dejavnost, ki se loteva določb, ki jih vsebuje pravni akt, zato da bi odkrila sporočilo, ki ga te določbe posredujejo. To sporočilo označujemo v svetu prava kot pravno pravilo.

2.10.2. Subjekti razlage

Vsak pravni subjekt, ki je intelektualno sposoben dojeti oziroma razvozlati sporočilo lahko razlaga pravne akte.

Subjekte delimo na dve skupini:

1. tisti ki ustvarjajo obvezno razlago (državni organi, organi lokalnih skupnosti, organi v podjetjih in zavodih, kolikor sprejemajo pravne odločitve)
2. posamezniki, pravni strokovnjaki ki niso nosilci oblastnih funkcij, oziroma pravno ne odločajo (odvetniki, strokovni pomočniki ...)

Pri obvezni (obvezujoči) razlagi katero poda zakonodajalec ločimo:

1. avtentična razlaga, to je ko zakonodajalec poseže v proces razlaganja naknadno (ko zakon že nekaj časa velja, pa si ga različno razlagamo), torej ko zakonodajalec naknadno razloži sporne člene zakona.
2. državni organi obvezno razlagajo tudi ob izdaji odločb in sodb, torej je naložena državnim organom kot del njihove pristojnosti.

Pri neobvezni razlagi pa govorimo o:

1. teoretični razlagi: (strokovna), nastane na podlagi ustreznega pravnega znanja in je rezultat znanstvenega dela pravnih strokovnjakov. Ta je neobvezujoča.

2.10.3. METODE RAZLAGE

2.10.3.1. jezikovna

Tu gre za jezikovno analizo teksta. za to moramo imeti določeno znanje pravopisa in jezika. V pravu se vedno izražamo v indikativu. potrebno se je izražati čim bolj brezosebno.

2.10.3.2. logična

tu gre za uporabo logike v razlagalnem procesu. Pri tej razlagi so se razvili nekateri obrazci logičnega sklepanja in sicer:

1. sklepanje po podobnosti
2. sklepanje od manjšega na večje ter sklepanje od večjega na manjše
3. argument koherentnosti
4. argument popolnosti

2.10.3.3. sistematična razlaga

Tu upoštevamo naslednje značilnosti pravnega sistema:

1. enotnost, pravni sistem je hierarhično razporejena celota kjer vsak nižji pravni akt temelji na ustreznem višjem pravnem aktu
2. koherentnost, to je zahteva po povezanosti pravnih norm v okviru posameznega pravnega sistema. Tu naletimo na **antinomijo**. To je ko pride pri razlagi do dveh norm kateri sta si nasprotni. Pri antinomiji uporabljamo tri kriterije za pravilno razlago:
 - 2.1. časovni kriterij (uporabimo mlajšo normo)
 - 2.2. kriterije hierarhičnosti
 - 2.3. kriterij splošnosti

Potem pa imamo še **analogijo**, to je sklepanje po podobnosti., katera se deli na zakonsko analogijo, (če primer terja pravno rešitev, pa je ne moremo razbrati iz pravnih določb, potem uporabimo pravno normo, ki ureja podoben (analogen) primer) in na pravno analogijo, (ko se sodnik vživi v vlogo zakonodajalce pri tem pa je vezan na ustavna načela, torej ko niti z zakonsko analogijo ne pridemo do rešitve)

3. popolnost

2.10.3.4. zgodovinska razlaga

Tu gre za zgodovino predpisa. Do pravne norme se dokopljemo z raziskovanjem zgodovine nastajanja pravnega akt, ki je predmet razlaganja. Torej raziskujemo:

1. kdo je predlagal sprejem tega zakona
2. kako se je ta zakon sprejemal (razprave v parlamentu)
3. pregledamo predloge pravnega akta in razprave na te predloge
4. ..

2.10.3.5. teleološka (funkcionalna) razlaga

Telos = smisel

Ima dve stališči:

1. funkcionalna razlaga je zmerom potrebna (ugotoviti moramo namen)
2. funkcionalna razlaga ni potrebna

Ta razlaga je nujna kadar hočemo odkriti funkcijo oziroma namen pravnega pravila. Je od vseh najbolj zapletena in najtežje opredeljiva.

2.10.4. RAZLAGA POSAMIČNIH (individualnih) PRAVNIH AKTOV

sodba, sodbe razlaga tisti subjekt kateremu je sodna odločitev namenjena (stranke, obtoženci, oškodovanci) pa tudi državni organi v pritožbenem ali izvršilnem postopku.

pravni posli (tu stranki lahko vsaka po svoje lahko razlagata pogodbo in pride lahko do spora., če se tega spora ne reši po mirni poti se ga preda sodišču).

oporoka določila oporoke je treba razlagati v pravem oporočiteljevem namenu. Če nastane dvom se je treba držati tistega kar je za zakonitega dediča ugodnejše. če se dediči čutijo prikrajšane (nastane dvom o oporoki) se razlaga preda sodišču.

2.10.3.6. REZULTAT RAZLAGE

Rezultat razlage je:

1. dobesedna razlaga, ko iz besedila pravnega akta lahko neposredno razberemo pravno pravilo
2. zožujoča razlaga, ko zožimo pomen posameznih jezikovnih znakov
3. razširjajoča, ko razširimo pomen jezikovnega znaka

2.10.3.7. UTEMELJEVANJE RAZLAGE

vsako odločitev je potrebno utemeljiti (v pravu). Če ne vemo zakaj je sodnik tako odločil, se ne moremo pritožiti, torej je obrazložitev nujna. Prvi del obrazložitve se nanaša na dejstva (sodbe), drugi del obrazložitve je pa pravna utemeljitev. Utemeljitev pomeni navesti razloge določene odločitve.

2.11. ZAKONITOST

Pravna zakonitost se kaže v :

1. pravni državi
2. hierarhiji pravnih aktov

Pravna zakonitost pomeni vladavino prava kot nasprotje avtokratični samovolji državnih organov. Pomeni zlasti varstvo osebnih svoboščin in pravic navedenih v ustavi, ki se kaže v hierarhiji pravnih predpisov, saj ustava določa pravice in svoboščine človeka in državljana zakoni in ostali pravni akti pa morajo biti v skladu z ustavo.

3. SISTEMIZACIJA PRAVA

3.1. POJEM SISTEMIZACIJE

Sistemizacijo ureja pravna znanost in pomeni da vse pravne akte razvrstimo v neke »predalčke«. Osnovni element za sistemizacijo je pravni predpis. Namen sistemizacije je preglednost.

Pravna ustanova ali pravni institut je zbir pravnih predpisov ali pravnih določb, ki urejajo neko vrsto družbenih razmerij (lastninska pravica, oporoka, pogodbe, kazni, stvarna in krajevna pristojnost organov).

Pravna panoga je več po družbeni vsebini sorodnih pravnih ustanov, te pa lahko zopet razvrstimo v **temeljne skupine prava**.

tradicionalne pravne panoge so: upravno pravo, ustavno pravo, civilno pravo, delovno pravo, kazensko pravo in mednarodno pravo.

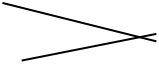
Pravne panoge lahko delimo tudi na:

1. javno pravo – javni interes (ustavno pravo, kazensko pravo, , upravno pravo)
 2. zasebno pravo – odnosi med zasebniki (civilno pravo, dedno in rodbinsko pravo...)
1. nacionalno pravo (velja v znotraj države),
 2. mednarodno pravo, le to se deli na mednarodno javno pravo (subjekti so države ali njim podobni) in na mednarodno zasebno pravo (subjekti so državljani).

1. materialno pravo – krivda, prištevnost, tatvina, rop, umor, uboj
2. formalno pravo – pristojnost odločanja

Med pravno panogo štejemo skupek tistih pravnih ustanov, ki zajemajo in urejajo široko področje vsebinsko sorodnih družbenih razmerij. Npr.: odločiš se za nakup nekega zemljišča, skleneš kupoprodajno pogodbo, pogledaš v obligacijsko pravo. Če bi želel na tem zemljišču zgraditi hišo, moraš iti na upravno enoto zaprositi za gradbeno dovoljenje - srečaš se z upravnim postopkom (ne več civilnim) - nista več enakopravna.

Pravne panoge:

1. civilno
 2. kazensko
 3. upravno
-
- pravo

MATERIALNO PRAVO določa vsebino pravice oz. dolžnosti.

PROCESNO PRAVO vedno določa postopek, kje in kako se uveljavljajo neke pravice in dolžnosti.

ZASEBNO PRAVO

Skupini zasebnega prava se prišteva tedaj civilno pravo, ki obsega še dedno pravo, rodbinsko in delovno pravo, dalje trgovinsko in mednarodno zasebno pravo. Delitev na zasebno in javno pravo izhaja če iz rimskega prava, katerega še posebej poudarja kontinentalni sistem.

ZASEBNO - CIVILNO PRAVO

ureja razmerja med enako pravnimi subjekti, vendar izhaja iz posameznika kot državljana. To pravo se deli na splošni del, v katerega sodijo splošni pojmi in pravo oseb oz. pravni subjekti - fizične in pravne osebe, ter na posebni del, v katerega sodijo stvarno, obligacijsko, dedno in družinsko pravo.

STVARNO PRAVO

ureja razmerja glede določene stvari, obravnava pa zlasti lastnino, posest, služnost, hipoteko. Stvari obravnava kot predmet civilnopravnega razmerja; obravnava stvarne pravice.

Najpomembnejše stvarne pravice so:

1. lastninska pravica,
2. služnostna pravica,
3. pravice na tuji stvari in drugje.

OBLIGACIJSKO (OBVEZNOSTNO) PRAVO

To pravo obravnava zahtevke in obveznosti med striktno določenimi pravnimi subjekti.

Dolžnost → to je nekaj, kar nam je predpisano (najem nečesa, služenje vojaškega roka,...).

Obveznost → lahko nekaj uveljavimo ali pa ne.

DEDNO PRAVO

Tu gre za prenos lastnine, imetja na dediče. Oporočno dedovanje je dedovanje glede na oporoko. Pri oporoki so dediči vedno upravičeni do nujnih deležev.

DRUŽINSKO PRAVO

ureja razmerja glede zakonske zveze, premoženja med zakoncema, razmerje med otroci in starši, rejništvo, skrbništvo, posvojitev.

GOSPODARSKO PRAVO

ureja vrsto gospodarskih subjektov. Gre za avtonomno pravo, ki ga vsaj neposredno ne ustvarja država.

DELOVNO PRAVO

ureja razmerja o delovnih razmerjih. To področje opredeljuje vse pravne vidike v delovnem pravu. Ti vidiki so: a) urejanje kolektivnih pogodb,
b) medsebojne pravice in dolžnosti delavcev in delodajalcev.

Normativni del kolektivne pogodbe je tisti del, ki ima naravo formalnega pravnega vira.

MZP = MEDNARODNO ZASEBNO PRAVO

Predmet te vrste prava je urejanje civilnopravnih razmerij s tujepravnimi sestavinami. Pri tem pravu pride do trženja ali **kolizije** dveh ali več prav.

Mednarodno zasebno pravo rešuje takšne kolizije tako, da določa, katero nacionalno pravo je treba v konkretnem primeru uporabiti. V mednarodnem zasebnem pravu veljajo načela:

1. vprašanje osebne stanja in položaja;
2. pri (urejanju) reševanju premoženjskih vprašanj se uporabi kraj sklenitve pravnega posla;
3. tuji predpisi se ne uporabljajo, če so v nasprotju z načeli naše družbene ureditve;
4. tuje pravo upoštevamo glede na vidik ravnanja z našimi državljani.

JAVNO PRAVO

Vanj spadajo vsa področja, kjer se kaže oblastno delovanje države. Urejanje razmerij med državami. K javnemu pravu prištevamo vse tiste predpise, ki urejajo ustroj državne skupnosti, obnašanje med to skupnostjo in posamezniki, oblastveno delovanje državnih skupnosti, samih med seboj.

V javno pravo spadajo panoge ustavnega in upravnega prava, kazensko pravo, procesno pravo (pravo o ureditvi in postopanju sodišč), mednarodno javno pravo.

USTAVNO PRAVO

ureja državno ureditev, zajema tudi človekove pravice in svoboščine.

UPRAVNO PRAVO

ureja razmerje glede organizacije javne uprave. Razdeljena je lahko na panoge (različna področja: davki, carine,...). Upravno pravo obsega predpise, ki urejajo organizacijo države in obče javne uprave, delovanje njunih organov in razmerje med posamezniki ter njihovimi organizacijami in temi organi.

KAZENSKO PRAVO

določa kazniva dejanja in kazenske sankcije zanje. Predpisuje pristojnosti in postopke tistih državnih organov, ki jim je naložena skrb, da odkrijejo kazniva dejanja in njihove storilce, da ugotovijo njihovo krivdo in jim prisodijo predpisano kazen.

PROCESNO PRAVO

je vedno javno pravo. Obsega predpise o tem, kako se uveljavljajo pravice iz civilnopravnih razmerij pred sodišči, potem o postopku sodišč, ki je s takim uveljavljanjem v zvezi, in o civilnoprocesnih razmerjih, ki pri tem nastanejo med sodiščem in prizadetimi strankami. Vanj spadata s svojimi funkcijami kazensko in upravno pravo.

Civilni postopek obsega tri vrste postopka:

1. **Pravdni postopek** → odloča sodišče med strankama, zavoljo katerega se pravdata pred njim.
2. **Nepravdni postopek** → se uvede na predlog stranke, naj sodišče z oblastnim aktom odloči o neki civilnopravni pravici ali o nekem za civilnopravno razmerje pomembnem dejstvu (razglasitev pogrešane osebe za mrtvo, izgubljeno listino proglasi za neveljavno,...).
3. **Izvršilni postopek** → prek sodišča se uresničujejo, če je potrebno s prisilnimi sredstvi, zahtevki iz materialnih civilnopravnih razmerij, kolikor so priznani z ustreznimi oblastvenimi odločbami, ki morajo biti po pravilu pravnomočne.

MEDNARODNO JAVNO PRAVO

V mednarodnem javnem pravu nastopijo kot poglobitveni subjekti države in nekatere mednarodne organizacije. Med temi zavzema prvo mesto OZN. Predmet, ki ga to pravo opredeljuje, so v prvi vrsti razmerja med državami in razmerja med njimi in mednarodnimi organizacijami v mirnem in vojnem stanju.

Viri mednarodnega javnega prava so:

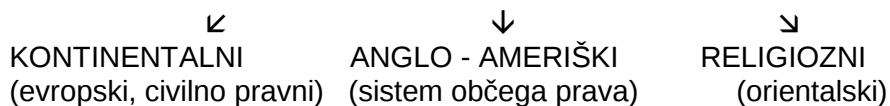
nekatera splošno priznana načela za mednarodno sožitje, zlasti priznanje suverenosti in enakosti držav, nevmešavanje v notranje zadeve drugih držav, spoštovanje miru, ozemeljske nedotakljivosti, dolžnost izpolnjevanja pogodbeno prevzetih dolžnosti; običaji; dogovori; sporazumi in pogodbe.

3.2. PRAVNI SISTEMI

Pravni sistem je posebna celota z jasno izraženem lastnostmi, ki so pogojene z razmerami politično organizirane družbe, ki jo oklepa pravni sistem. Vsak pravni sistem razvije svoje pravne ustanove, temeljna načela in določi poti svojega oblikovanja in udejanjanja.

3.2.1. veliki pravni sistemi

VELIKI PRAVNI SISTEMI

1. KONTINENTALNI (EVROPSKI) PRAVNI SISTEM

Značilnosti tega velikega pravnega sistema so se uveljavile v Evropi (razen v Veliki Britaniji), toda tudi v franktonski Afriki, v Latinski Ameriki, na Bližnjem Vzhodu in celo na Japonskem.

Kot najsplošnejšo značilnost tega sistema je mogoče označiti njegovo naslonitev na rimsko pravo, z vsemi predelavami in modernizacijami. To pravo je našlo svojo sistematično izpeljavo v velikih kodifikacijah, začenši z znamenitim francoskim civilnim zakonikom iz leta 1804. Zakoniki so postali osrednji pravni viri. Zakonik je tisti, ki razlikuje med javnim in zasebnim pravom.

Slovenski pravni sistem je del kontinentalnega sistema in nima, vse od leta 1945, civilnega zakonika, ampak je bilo to urejeno v raznih zakonih. Glavni vir tega sistema so zakoni in drugi predpisi, nimajo pa sodne prakse in običajev.

Ta sistem sloni na načelu, da v ospredje postavlja zakonodajalca kot ustvarjalnega oblikovalca enotnega pravnega sistema.

2. ANGLO - AMERIŠKI PRAVNI SISTEM

Imenujemo ga tudi sistem občega prava. Njegove značilnosti so se najprej izoblikovale v Angliji, danes je v veljavi v celotnem Commonwealthu ter v ZDA. Obče pravo je nastalo kot posledica združitve Anglije v 12. stoletju. Temelj tega sistema so običaji, prednost pa pripada procesnemu pravu.

Najpomembnejši viri tega sistema so:

1. Običaji, vendar v vsebini, kot so jih uveljavila sodišča v okviru sistema občega prava.
2. Zakon, ki je kot pravni vir v moderni dobi dobil na pomenu, toda še vedno je podrejen občemu pravu. Sodnik bo uporabil zakon le tedaj, če so v njem nedvoumne, natančne določbe, sicer se bo raje ravnal po pravilih občega prava.
3. Sodni precedensi so osrednji pravi viri, na katere se sodniki, zaradi zgodovinsko oblikovane pravne kulture in pravniške vzgoje, čutijo izjemno vezani. O sodnih precedensih govorimo takrat, ko je sodba obvezna za vsa nižja sodišča in hkrati učinkuje kot splošni pravni akt. Sodba ima pri njih enako pravno veljavo, kot pri nas zakon.
4. Zakoniki, ki se vedno bolj pojavljajo v tem sistemu.

Evropski kontinentalni in anglo-saksonski sistem sta laična sistema.

3. RELIGIOZNI (TRADICIONALNI) PRAVNI SISTEM

Nadrejenost verske zapovedi je nad pravno zapovedjo. Primer: Islamsko pravo; osrednji pravni vir je Koran = sveta muslimanska knjiga. Poleg Korana so lahko viri tudi še Suna, Idžma, Kijas. Sem štejemo tudi hindujsko pravo ter pravne sisteme v državah Daljnega Vzhoda ter Afrike.

LATINSKI IZRAZI ~ TUJKE

LEGES IMPERFECTAE ~ nepopolni predpis

IUS DISPOSITIVUM ~ dispozitivne norme

LEX CONTRACTUS ~ konvencionalne norme

IGNORANTIA IURIS NOCET ~ nepoznavanje prava škoduje

CULPA ~ krivda, pogrešek

DOLUS ~ prevara, ukana

INTER VIVOS ~ med živimi (pravni akti, kateri se ustvarjajo med živimi osebki, se vanje nanaša varovalke - primer smrti)

MORTIS CAUSA ~ za primer smrti

VACATIO LEGIS ~ uveljavitev zakona

LEX POSTERIOR DEROGAT LEGI PRIORI ~ poznejši zakon razveljavlja prejšnjega

LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI ~ specialnejši (posebni) zakon razveljavlja splošnega

NUMERUS CLAUSUS ~ načelo omejenega števila pravnih oseb

UNIVERSITAS BONORUM ~ ustanove/zavodi

UNIVERSITAS PERSONARIUM ~ korporacije

CIVIS ~ državljan

ZOON POLITIKON ~ družbeno bitje (Aristotel)

POLIS ~ mesto - država v starem veku (grško)

CIVITAS (RES PUBLICA) ~ država (rimsko)

REGNUM ~ kraljevstvo, država (srednji vek)

MUTATIS MUTANDIS ~ s potrebnimi spremembami

SUI GENERIS ~ svoje vrste, drugačen, poseben

DE FACTO ~ dejansko, v resnici

DE IURE ~ pravno, po zakonu

CINDITIO SINE QUA NON ~ nujen, neogiben, prvi pogoj

CONSENSUS (KONSENZ) ~ soglasje, pisno dovoljenje

NULLA POENA SINE LEGE ~ nobene kazni brez zakona (vsaka kazen mora imeti zakonsko podlago)

JUSTICA (JUSTITIA) ~ pravičnost

QUIS CUSTODIET CUSTODES ~ kdo bo nadziral varuhe pravnega reda

IUS COGENS ~ kogentni predpis

ANTROPOGENEZA ~ biološki in sociološki proces učlovečenja; socialno učlovečenje

ANTROPOLOGIJA ~ znanost o človeku = človekoslovje

UNIFIKACIJA ~ poenotenje, izenačenje (zakonov, predpisov,...), zedinjenje

DEKLARACIJA ~ razglas in kriteriji, po katerih lahko razglasimo državo za pravno državo

PROTEKTORAT ~ varstvo močnejše države nad šibkejšo; oblika politične neodvisnosti

KODIFIKACIJA ~ uzakonitev

DOMINANTEN ~ vladajoč, vodilen

RADIKALNO ~ temeljito

PROMULGIRAN ~ razglašen

TRANSMISIJA ~ prenos

ATRIBUT ~ lastnost

DEPOZITAR ~ hranitelj

DEPONENT ~ položnik

Nekaj izpitnih vprašanj:

1. Retroaktivna veljava zakona
2. Oblika državne oblasti
3. Sestavine splošnih in abstraktnih pravil
4. Vrste pravnih norm
5. Kaj je naklep in kaj malomarnost
6. Sestava sankcij
7. Vrste sankcij
8. Sestavine pravnega akta
9. Kaj je uredba
10. Pravne praznine